

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Bakalářská práce

Marcela Koubová

Specifika překladau biblických textů do českého znakového jazyka

Specifics of Translating Biblical Texts into Czech Sign Language

Praha, 2013

vedoucí práce: PhDr. Romana Petráňová, Ph.D.

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedoucí bakalářské práce PhDr. Romaně Petráňové, Ph.D., za všechny odborné rady a cenné připomínky, za poskytnutí pracovní videoukázky a dalších materiálů. Dále bych chtěla poděkovat Lence Klofáčové za realizovaná natáčení a Bc. Davidu Wagnerovi za možnost zúčastnit se letního křesťanského tábora, pořádaného Nadějí Neslyšících, o.s. V neposlední řadě děkuji také Timothy Curry, B.S., za poskytnutí vzácného materiálu a Mgr. Marii Doležalové za pomoc s překlady z angličtiny. Poděkování patří rovněž doc. PhDr. Mireie Ryškové, Th.D., za neméně důležité rady. Velký dík ale patří také rodině a přátelům, kteří mi poskytovali všestrannou podporu při zpracovávání bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 24. 5. 2013

podpis

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Katedra / ústav: Ústav českého jazyka a teorie komunikace

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: *Marcela Koubová*

Obor studia / kombinace: *Čeština v komunikaci neslyšících*

Název práce v češtině: *Specifika překladu biblických textů do českého znakového jazyka*

Název práce v angličtině: *Specifics of Translating Biblical Texts into Czech Sign Language*

Vedoucí práce: *PhDr. Romana Petráňová, Ph.D.*

Pokyny k vypracování:

Práce by měla být vstupní prací k problematice. V teoretické části by měly být zpracovány kapitoly týkající se znakového jazyka, sociolingvistiky ve vztahu ke znakovému jazyku, teorie překladu Bible – obecné i specificky zaměřené na překlad biblických textů do znakového jazyka (především ASL). Především z cizojazyčné literatury a z již zpracovaných videonahrávek a slovníků/biblických překladů do jiných národních znakových jazyků doporučuji čerpat při zpracování zkušeností, popisu vypracovaných poznatků, metod, postupů a zásad při překladu biblických textů do jiných znakových jazyků (např. anglického znakového jazyka, německého znakového jazyka apod.) a ty pak aplikovat na překlad do českého znakového jazyka. Popsat podobu a rozdíly již vypracovaných videonahrávek překladu biblických textů do ASL.

Praktická část práce by měla obsahovat nahrávku překladu alespoň jedné kapitoly biblického textu, tu následně analyzovat, popsat odlišnosti používaných znaků, jejich sběr a klasifikaci. Porovnat použité znaky se Slovníkem znaků křesťanských pojmů pro neslyšící, zaznamenat případné změny. Výstupem praktické části by mělo být vypracování zásad pro překlad biblických textů do českého znakového jazyka a návrh možné aktualizace Slovníku znaků křesťanských pojmů pro neslyšící.

Doporučená literatura:

BORT, Jiří. *Slovník znaků křesťanských pojmů pro neslyšící*. 1. vyd. Praha: Naděje, 2001, 358 s. ISBN 80-902-2929-8.

- ČERVINKOVÁ HOUŠKOVÁ, Kateřina. *Specifika tlumočení pro neslyšící*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 1 videodisk (DVD). ISBN 978-808-7153-574.
- FALTÍNOVÁ, R. *Vlastní jména osobní v českém znakovém jazyce*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008, 133 s. ISBN 978-808-7218-327.
- HUDÁKOVÁ, A. *Prstová abeceda pro tlumočníky*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008, 133 s. ISBN 978-808-7153-963.
- HUDÁKOVÁ, A. a J. TÁBORSKÝ. *Sociolingvistické kapitoly pro tlumočníky pro neslyšící*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008, 93 s. ISBN 978-808-7218-174.
- KUCHAŘOVÁ, Lucie (ed.). *Jazyk neslyšících.: Co víme, co nevíme a co bychom měli vědět o českém znakovém jazyce*. 97 s. Praha: ÚČJTK FF UK, 2005.
- NOVÁKOVÁ, R. *Kultura neslyšících*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 1 videodisk (DVD). ISBN 978-808-7153-086.
- NOVÁKOVÁ, R. *Nepřímá pojmenování v českém znakovém jazyce*. Redaktor Nad'a Dingová. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008, 1 videodisk (DVD). ISBN 978-808-7153-185.
- POKORNÝ, P. *Hermeneutika jako teorie porozumění: od základních otázek jazyka k výkladu bible*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2006, 508 s. Teologie (Vyšehrad). ISBN 80-702-1779-0.
- SLÁNSKÁ BÍMOVÁ, P. a L. OKROUHLÍKOVÁ. *Rysy přirozených jazyků: český znakový jazyk jako přirozený jazyk ; Lexikografie : slovníky českého znakového jazyka*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, c2008, 215 s. ISBN 978-808-7153-918.
- VYSUČEK, P. *Prstová abeceda v českém znakovém jazyce: praktická cvičení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 1 videodisk (DVD). ISBN 978-808-7153-376.
- VYSUČEK, P. *Specifické znaky v českém znakovém jazyce - praktická cvičení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 1 videodisk (DVD). ISBN 978-808-7153-536.

The Easter Story, Stations of the Cross and Prayers in British Sign language, Chase productions. Derby.

<http://www.deafmissions.com/?PageID=29>

<http://www.aslbible.com/new.html>

<http://www.gmdeaf.org/education/courses.html>

<http://www.doorinternational.com/>

<http://www.llumc.org/dm/dm.shtml>

<http://www.theinterpretersfriend.com/rlgn/chr.html>

<http://www.ed-reference.us/00110/language/american-sign-language/colloges>

Datum zadání: 28. 4. 2009

Oponent: prof. PhDr. Alena Macurová, CSc.

Abstrakt

Bakalářská práce je vstupní prací k problematice překladu biblických textů do českého znakového jazyka. Teoretická část se zabývá překladem bible obecně i ve vztahu ke znakovým jazykům. Shrnuje poznatky ze zahraničních překladů biblických textů do znakových jazyků (australského znakového jazyka, japonského znakového jazyka, znakového jazyka Lesco atd.). Praktická část se věnuje *Slovníku znaků křesťanských pojmů pro neslyšící*, a vzhledem k realizovanému výzkumu, navrhuje jeho aktualizaci. Současně analyzuje dvě videoukázky překladu biblických pasáží z Nového zákona do českého znakového jazyka. Na základě rozboru videoukázek, porovnání použitých znaků se *Slovníkem znaků křesťanských pojmů pro neslyšící*, a usouvztažnění s teoretickými poznatky (i o českém znakovém jazyce), prezentuje podmínky a zásady pro překlad biblických textů do českého znakového jazyka, které je třeba dodržet.

Klíčová slova: bible, český znakový jazyk, neslyšící, překlad bible, znakový jazyk.

Abstract

The bachelor thesis is concerned with the principles of translation of biblical texts into Czech Sign Language. The theoretical part of the thesis discusses Bible translation in general, and more specifically, in relation to sign language translation. It summarises existing findings from studies on foreign translations of biblical texts into sign languages, such as American Sign Language, Japanese Sign Language, Sign Language Lesco. The practical part provides an analysis of the *Dictionary of Signs for Christian Concepts for Deaf People* and two video translations of passages from New Testament into Czech Sign Language, making recommendations for updates to the Dictionary based on these findings. The thesis then brings together the theoretical knowledge and the present findings and proposes a set of principles and mandatory guidelines for translation of biblical texts into Czech Sign Language.

Key words: Bible, Czech sign language, deaf people, translation of the Bible, sign language.

Obsah

Teoretická část	14
1. Bible z hlediska překladu.....	14
1.1. Bible.....	14
1.2. Biblické jazyky	15
1.3. Žánry.....	16
1.4. Jména v bibli.....	17
2. Zvláštnosti překladu bible	18
2.1. Odišnosti od překladu literárních či odborných textů	18
2.2. Cíl překladu.....	19
2.3. Účel překladu	20
2.4. Metoda překladu.....	20
2.5. Proces překladu.....	21
2.6. Zdroj překladu	23
2.7. Osobnost překladatele a překladatelský tým.....	23
3. Překlady bible do znakových jazyků – dosavadní zkušenosti.....	24
3.1. Překladatelské projekty v jednotlivých zemích.....	24
3.2. Organizace školící neslyšící konzultanty překladu	31
Praktická část	34
4. Nástin aktualizace Slovníku znaků křesťanských pojmů pro neslyšící	34
4.1. Sociolingvistický pohled na neslyšícího respondenta výzkumu (dále jen NR)	35
4.2. Heslář	36
4.3. Způsob zachycení znaku.....	36
4.4. Tabulka se změněnými znaky.....	37
4.5. Potvrzení/ vyvrácení hypotéz.....	39
4.6. Značky použité v přepisu znaků	40
5. Specifika překladu doložená na videoukázkách a na Slovníku znaků křesťanských pojmů pro neslyšící	41
5.1. Jazyková specifika	41
5.2. Nejazyková specifika	53

Závěr.....	57
Seznam použité literatury	59
Příloha I.	65
Výčet biblických knih a jejich zkratk.....	65
Příloha II.	66
Rozbor videonahrávky – Vejde do království nebeského (Mt 5,1-2 + Mt 7,21-23)	66
Příloha III.	72
Rozbor videoukázky - Lukáš 1. kapitola (L 1,1-45)	72
Příloha IV. DVD	84

Seznam použitých zkratk:

ASL – americký znakový jazyk

bud. č. – budoucí čas

CZTN – Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící

ČEP – Český ekumenický překlad bible

ČZJ – český znakový jazyk

DEZ – (designator) tvar ruky/rukou; manuální složka znaku

DVD – (Digital Versatile Disc) digitální víceúčelový disk

FRPSP – Federace rodičů a přátel sluchově postižených

HA – (hand arrangement) vzájemná poloha rukou u dvouručních znaků; manuální složka znaku

KLF - klasifikátor

L 1,1-45 – Lukáš (bible, Nový zákon, evangelium podle Lukáše), 1. kapitola, verše 1-45

max. - maximálně

min. č. – minulý čas

MK – Marcela Koubová

Mt 7,21-23 – Matouš (bible, Nový zákon, evangelium podle Matouše), 7. kapitola, verše 21-23

např. – na příklad

NMS – nemanuální složka znaku

NR – neslyšící respondent

NZ – Nový zákon

O – objekt/předmět; základní větný člen

ORI – (orientation) vztak ruky/rukou k tělu

ORI 1- orientace dlaně k tělu; manuální složka znaku

ORI 2 – orientace prstů k tělu; manuální složka znaku

S – subjekt/podmět; základní větný člen

SIG – (signator) pohyb ruky/rukou v prostoru; manuální složka znaku

SZ – Starý zákon

SZ č. X – specifický znak, číslo

TAB – (tabula) místo artikulace znaku; manuální složka znaku

V – verbum/sloveso; základní větný člen

ZJ – znakový jazyk

Úvod

Vzhledem k tomu, že bakalářská práce je vstupní prací k problematice překladu biblických textů do českého znakového jazyka (ČZJ), není reálné, aby obsahem a rozsahem bakalářské práce určené, mohla plně pojmout původní zadání. Teoretická část se zabývá: (1) překladem bible obecně; (2) překladem bible ve vztahu ke znakovým jazykům; (3) shrnuje poznatky ze zahraničních překladů biblických textů do znakových jazyků (ZJ) – např. amerického znakového jazyka (ASL), japonského znakového jazyka (JSL), do ZJ Lesco atd.; (4) zmiňuje též situaci u nás (neoficiální překlady biblických pasáží v ČZJ). Praktická část se věnuje: (5) výzkumu a návrhu aktualizace *Slovníku znaků křesťanských pojmů pro neslyšící*; (6) analýze dvou videoukázek překladu biblických pasáží z Nového zákona v ČZJ; (7) porovnání použitých znaků z videoukázek se *Slovníkem znaků křesťanských pojmů pro neslyšící*; (8) teoretickým poznatkům o ČZJ; (9) ve výsledku prezentuje podmínky a zásady pro překlad biblických textů do ČZJ, které je třeba dodržet. Uvedený výčet dokládá, které z pokynů k vypracování jsem skutečně akceptovala.

Popsat podobu videoukázek překladu biblických textů v ASL se však naplnit nepodařilo. Práce rovněž neobsahuje nahrávku celé jedné kapitoly biblického textu, neboť přepis výpovědi z ČZJ (provedený v rámci rozboru videoukázek) byl časově natolik náročný, že jsem analyzované videoukázky zredukovala. Místo celé první kapitoly Lukáše (L 1,1-80) práce zahrnuje pouze polovinu první kapitoly (L 1,1-45).

V současné době v České republice není k dispozici oficiální překlad bible do ČZJ, který by neslyšícím¹ bibli jazykově zpřístupnil. O jakém jazykovém zpřístupnění je řeč? Copak si dospělí neslyšící nemůžou bibli sami číst? Proč by se bible měla překládat do znakového jazyka? Takové otázky jistě mnohé napadnou, a proto je třeba na předpokládané dotazy řádně odpovědět.

Většina populace se domnívá, že neslyšící lidé ovládají český jazyk stejně jako lidé slyšící. Neuvědomují si, že naučit se českému jazyku (číst a psát) působí neslyšícím značné problémy (porozumět české gramatice a významům vět, které čtou, ale i psát gramaticky správně). I když všichni neslyšící u nás umí číst ve smyslu rozeznání jednotlivých písmen, mnozí z nich přečtenému textu nerozumí. Dovedou psát, ale napsanému textu mnohdy není rozumět, jejich věty leckdy vypadají jako čeština cizinců, kteří se učí česky.

Potíže se čtením (porozuměním) a s psaním vyplývají z toho, že se neslyšící nemohou učit českému jazyku (většinovému jazyku naší země) přirozeným způsobem – tedy sluchem jako

¹ Ačkoli označením neslyšící ve své práci míním jazykovou a kulturní menšinu, rozhodla jsem se v celé své práci používat malé n.

slyšící. K problémům neslyšících s gramatikou mluveného jazyka přispívá také skutečnost, že neslyšící v určité době svého vývoje nedostaly potřebné jazykové podněty. Lidé s prelingvální² vadou sluchu se učí češtinu jiným způsobem než lidé slyšící nebo lidé s postlingvální³ vadou sluchu. Vztah neslyšících lidí k českému jazyku obecně, čtenářské dovednosti i dovednosti srozumitelně psát, ovlivňuje více faktorů, např. typ a stupeň ztráty sluchu, doba jejího vzniku, způsob komunikace v rodině, typ a forma školního vzdělávání (např. orální, bilingvální). (Hudáková, 2005)

V letech 1875-1955 působily v dřívějších ústavech pro hluchoněmé řádové sestry, které neslyšící žáky vyučovaly mimo jiné i náboženství. (Kratochvílová, 2013) Jejich osmdesát let trvající pedagogická činnost byla ukončena komunistickým režimem v listopadu 1955. Vývoj vzniklé křesťanské terminologie v ČZJ byl vlivem protináboženské politické situace u nás na dlouhá léta přerušen. (Petraňová, 2013, v tisku) Až do roku 1989 se křesťanskou terminologií a potažmo ani výzkumem ČZJ prakticky nikdo nezabýval. Teprve v roce 1993, z podnětu Institutu pro neslyšící v Berouně, začalo zkoumání ZJ u nás, tedy o více než 30 let později než ve světě. (Macurová, 2001) K legislativnímu uznání znakového jazyka v ČR došlo v roce 1998, kdy byl schválen zákon č. 155/1998 Sb., zákon o znakové řeči a o změně dalších zákonů. (Hrubý, 1999)

Od roku 1997 v ČR působili misionáři, kteří k nám přišli z misie v Rumunsku. Misionáři původem ze Spojených států se první rok od českých neslyšících učili ČZJ. Postupně pronikli do komunity a posléze založili sbory pro neslyšící, kde veškerá komunikace probíhala v ČZJ. Dospělí neslyšící se každou neděli scházeli za účelem četby a studia bible, a paralelně byl připraven i program pro děti. Mezi misionáři byli neslyšící i slyšící manželé, rodiny a pastorové. Zcela zásadní roli pro mnoho českých neslyšících, ale i slyšících představovala osobnost Vesty D. Sauter, slyšící dcery neslyšících rodičů. Vesta D. Sauter spolupracovala také s křesťany z jiných denominací včetně katolické církve, dokladem je úzká spolupráce na *Slovníku znaků křesťanských pojmů pro neslyšící* (dosud jediný nábožensky zaměřený slovník ČZJ u nás), který byl vydán v roce 2001. (Jambor, 2010)

V důsledku (1) zájmu lingvistů o znakové jazyky a kulturu neslyšících, (2) legislativního uznání znakových jazyků jednotlivých států, došlo na konci 20. stol. k emancipaci neslyšících na celém světě. V posledních zhruba 20 letech se proměnilo postavení neslyšících ve společnosti také u nás. Neslyšící postupně usilují o (1) lepší přístup k informacím, (2) větší

² Prelingvální vada sluchu – vznikla předosvojením mluveného jazyka (Hudáková, 2005, s. 13)

³ Postlingvální vada sluchu – vznikla po osvojení mluveného jazyka (Hudáková, 2005, s. 13)

možnosti vysokoškolského vzdělání, (3) aktivní spravování záležitostí týkajících se jejich jazyka a komunity, (4) přístup k duchovnímu životu, a tedy i o existenci bible ve svém znakovém jazyce (i v ČZJ). (Petráňová, 2013, v tisku)

Dosud překlad bible do ČZJ nemáme, proto jsou tlumočníci ČZJ nuceni pro neslyšící věřící překládat (obvykle z českých překladů bible; originální jazyky, v nichž byly napsány texty bible, běžní čtenáři neovládají), nejen tlumočit. (Petráňová, 2009) Dobrou zprávou je, že překlady dílčích částí biblických textů, kapitol či několika veršů, postupně vznikají.

Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící (Centrum, CZTN) si od roku 2007 vede „statistiku odtlumočených účelů“. Centrum eviduje tlumočení náboženské tematiky, do níž zahrnuje tlumočení sňatků, bohoslužeb, nauky atd. Kategorie svatba je sice v kartotéce uvedena zvlášť, přesto se v CZTN nerozlišuje, zda se jedná o sňatky církevní či nikoliv. Dostupné údaje týkající se výhradně položky náboženství jsem shrnula do tabulky, v níž je uveden počet odtlumočených požadavků s náboženskou tematikou v ČR v posledních šesti letech.

Statistika CZTN – počet odtlumočených náboženských účelů v letech 2007-2012

<i>Rok</i>	<i>Počet odtlumočených náboženských účelů</i>
2007	5
2008	31
2009	62
2010	61
2011	42
2012	26

Během uplynulých šesti let Centrum zaznamenalo celkem 227 požadavků týkajících se tlumočení v oblasti náboženství, průměrně se tedy jedná o 37 žádostí o tlumočení náboženských obřadů či akcí ročně.

Teoretická část

1. Bible z hlediska překladu

1.1. Bible

Pojmem bible se označuje soubor knih inspirovaných Bohem. Bible vznikala v průběhu staletí a na jejím sepsání se podíleli různí autoři. Většina textů pochází od anonymních autorů a jen u některých spisů je autorství známo. Její název pochází z řeckého výrazu „ta biblia“, tj. knihy. Plurálový tvar nám naznačuje, že v jedné knize se skrývá celá knihovna, jejíž žánrová skladba je velice široká. Vzhledem k tomu, že se bible, nebo alespoň její části překládají a tedy přenášejí do zdaleka největšího počtu jazyků a kultur, právem se o ní říká, že je nejrozšířenější knihou světa. (Fouilloux, 1992)

Doba vzniku některých částí Starého zákona (SZ) spadá patrně do 13. stol. př. Kr., zatímco Nový zákon (NZ) byl nejspíše vytvořen v průběhu 1. stol. po Kr. Časové rozpětí mezi prvními a posledními knihami je tedy asi 14 století. Mezníkem mezi oběma základními částmi bible je narození Ježíše Krista. Starý zákon zachycuje dějiny izraelského národa v průběhu více než tisíciletých dějin před narozením Ježíše Krista. Obsahem Nového zákona jsou události v období po Ježíšově narození, přibližně do konce 1. stol. po Kr.

Původ bible přísluší do jiné historické doby a jiné kultury, proto pokud chceme pochopit starozákonní texty, je třeba se seznámit se světem starého Orientu. Hlavním písemným pramenem, který nás seznamuje se semitskou kulturou a dějinami Izraele, je Starý zákon. (Duka, 1992)

Text bible se člení na jednotlivé knihy, SZ obsahuje 38-46 knih, NZ 27 knih. Viz Příloha I. (Výčet biblických knih a jejich zkratk). Mezi katolickou a protestantskou církví panuje rozdílnost ohledně počtu knih kánonu⁴ SZ. Katolíci uznávají tzv. alexandrijský kánon, který zahrnuje 45 nebo 46 knih, neboť někdy se zvlášť uvádí Jeremiáš (Jr) a Pláč Jeremiášův (Pl). Protestanté respektují tzv. palestinský kánon, který čítá o 7 knih méně, nezahrnuje totiž knihy Baruch (Bar), Judit (Jdt), 1. Makabejská (1 Mak), 2. Makabejská (2 Mak), Moudrosti (Moud), Sirachovcova (Sir), Tobiáš (Tob) a části v knize Ester (Est) a Daniel (Dn), které jsou čteny v katolické církvi. Knihy, které akceptují jak katolíci, tak protestanté, katolíci označují jako protokanonické a zbývajících 7 knih a částí jako knihy deuterokanonické. Protestanté užívají označení kanonické knihy a pseudoepigrafické knihy.

⁴ kánon – sbírka biblických knih, které církevní tradice považuje za inspirované, neboť byly napsány pod vlivem Ducha svatého, a jako takové byly autoritou Církve přijaty (Duka, 1992, s. 12)

Nicméně shodným termínem, apokryfy, nazývají ostatní spisy, které byly nějakým způsobem do kánonu připisovány.

Pro lepší orientaci v textu bible došlo k rozdělení na kapitoly, které zavedl ve 13. stol. Stephen Langton, anglický kardinál a arcibiskup v Canterbury.

Mnohem později, teprve v 16. stol., byly označeny jednotlivé verše. Podle Duky byl prvním, kdo verše označil, dominikán Santes Pagnino, který tak učinil ve svém latinském překladu SZ v roce 1528. V NZ označení veršů provedl francouzský knihtiskař Robert Estienne v roce 1551. (Duka, 1992)

1.2. Biblické jazyky

Mezi jazyky dochovaného originálu bible patří hebrejšтина, aramejšтина a řečtina, souhrnně je označujeme jako biblické jazyky.

Hebrejšтина se podle genetické klasifikace jazyků, která třídí jazyky z hlediska své příbuznosti, řadí k semitským jazykům v rámci semitohamitské jazykové rodiny. (Čermák, 2007) Při psaní hebrejského písma se postupuje zprava doleva, tedy obráceně než u našeho písma. Hebrejská abeceda obsahuje pouze konsonanty, lexémy (nebo kořeny slov) v hebrejštině jsou složené ze tří konsonant. (Heller, 2009a) Dnešní znaménka pro vokály se do biblického textu dostala teprve v 7. - 9. stol. po Kr. od masoretů⁵. (Duka, 1992)

V hebrejštině se setkáváme s odlišným chápáním kategorie substantiva (podstatného jména) než v naší evropské tradici, kde je substantivum vyjádřením trvalého jevu v pojmenovávaném předmětu. V semitských jazycích se vyskytuje starší a základní vnímání jména, které slouží k přivolání a přítomnění. Jméno v biblickém pojetí vyjadřuje něco, co se v něm projevuje jako aktuální. Jiné pojetí jména způsobuje posouvání smyslu, a toho si musí být každý překladatel vědom a zohlednit to. Verbum (sloveso) v hebrejštině nemá tvary pro préteritum (minulý čas), prézens (přítomný čas) a futurum (budoucí čas), rozlišuje pouze aspekt (vid) perfektivní (dokonavý) a imperfektivní (nedokonavý). Jejich časovou posloupnost vyjadřuje syntaxe (vazba). Hebrejšтина používá častěji parataxe (souřadnost) než hypotaxe (podřadnost), běžné už v řečtině. (Heller, 2009b) Též rozdílné pojetí verba má podstatný vliv na posun ve významu, neboť dochází k zcela jinému významovému zabarvení, např. eschatologie⁶ se mění v historii.

⁵ masoréti – hebrejští učenci, kteří se snažili zajistit správnost biblického textu od 7. do 9. stol. po Kr. (Fouilloux, 1992, s. 70)

⁶ eschatologie – nauka o posledních věcech člověka a světa (Klimeš, 1998, s. 162)

Hebrejština se uchovala v jazyce posvátných textů, v liturgii a v průběhu celého středověku též ve vědecké literatuře. Moderní hebrejština (ivrit) je úředním jazykem státu Izrael. (Fouilloux, 1992)

Aramejština patří stejně jako hebrejština mezi semitské jazyky semitohamitské jazykové rodiny, avšak spadá do skupiny mrtvých jazyků. (Čermák, 2007) Aramejština se rozšířila v 8. stol. př. Kr. po celém Předním Orientu a později se stala úředním jazykem na území Arábie, Malé Asie a v Egyptě. Je rovněž jazykem, kterým se mluvilo za Ježíšova života. Galilejský dialekt aramejštiny byl mateřským jazykem Ježíše Krista. Některé pasáže v bibli jsou napsány aramejsky (srov Duka, 1992, s. 25)⁷. Také v NZ se objevují aramejská slova, některá z nich jsou jména⁸. (Duka, 1992)

Řečtina z hlediska genetické teorie jazyků tvoří samostatnou skupinu v rámci evropské větve indoevropské jazykové rodiny. (Čermák, 1997) Biblická řečtina je nazývána koiné⁹ a tento druh helénistické řečtiny se řadí k mrtvým jazykům. Řecky byl napsán celý NZ a v SZ knihy: Moudrosti a 2. Makabejská. (Duka, 1992) Moderní řečtina se používá především v Řecku a na Kypru. (Čermák, 1997)

Překladatelé bible musí pracovat s původními jazyky, a to klade nároky na jejich jazykovou vybavenost.

1.3. Žánry

Dříve, než došlo k písemnému zachycení různých izraelských pověstí a vyprávění, ale i právnických textů, byly tyto náměty předávány ústně. Písemné zachycení textů primárně nevznikalo za účelem uchování literárního dědictví. Většinou byly texty vytvořeny nejprve pro konkrétní životní události izraelské společnosti. Texty byly součástí určitých událostí v životě Izraelců, běžně je používaly. (Rendtorff, 1996) Tuto skutečnost zdůraznil německý protestantský exegeta¹⁰ Hermann Gunkel, který vzal kontext doby a prostředí vzniku díla za klíčový. Podle něho je třeba chápat literaturu ve starém Izraeli jako „součást života lidu“. Gunkel vytvořil pojem „Sitz im Leben“, tj. „místo v životě“, jímž označuje konkrétní komunikační situaci a její sepnutí s určitým žánrem nebo s více žánry.

⁷ „Gn 31,47; dále úseky Dan 2,4-7,28; Ezd 4,8-6,18; 7,12-27.“ (Duka, 1992, s. 25)

⁸ „[N]apř. Kefa, Safira, Hakeldama, Bethesda, Golgotha, Gabatha, abba, raboni, mamona; nebo i krátké věty přímé řeči Ježíše Krista: Effeta; Talita qumi; Elohi, Elohi, lena sabaqtani.“ (Duka, 1992, s. 25)

⁹ koiné – obecná řečtina 4. stol. př. n. l. (Čermák, 1997, s. 315)

¹⁰ exegeze – odborný slovní, popřípadě věcný výklad nějakého textu, zejména biblického (Klimeš, 1998, s. 170)

V bibli, konkrétně v SZ, se překladatel musí vypořádat s pestrou paletou literárních žánrů, mezi než patří:

- apokalypse
- bajky
- básně v akrostichu
- drama
- epištoly, tj. dopisy
- kázání
- kultické texty (např. bohoslužba)
- legendy (mučednické, kultické)
- mudrosloví (např. přísloví, hádanky, číselná úsloví, anekdoty)
- podobenství (tj. parabola)
- pověsti (hrdinské)
- právní texty (např. zákoníky; prohibitiva, tj. ponaučení a zákazy)
- proroctví
- rodokmeny
- žalmy, tj. písně (např. hymnus, žalozpěv, nářky – pohřební zpěvy, milostné písně)
(Duka, 1992) a (Rendtorff, 1996)

Uvedený výčet žánrů je pouze ilustrativní, současně vybízí k zamyšlení, s jakými dalšími obtížemi se překladatelé bible musí potýkat.

1.4. Jména v bibli

Každý překlad bible čelí mnoha problémům, jeden ústřední problém však už řešila Septuaginta¹¹, a sice, zda má jména překládat či přepisovat. Autoři Septuaginty se rozhodli hebrejská a aramejská jména pouze přepisovat. Stejně zásady se držel i vynikající učenec své doby, svatý Jeroným (Hieronimus), který kolem roku 400 po Kr. vytvořil Vulgátu¹², v níž jména také nepřekládal, ale přepisoval. Jeroným dobře ovládal hebrejštinu, a proto se jeho

¹¹Septuaginta – překlad SZ z hebrejštiny do řečtiny, který pochází z doby více než 200 let před naším letopočtem; označuje se LXX (Čapek, 1990, s. 10)

¹²Vulgáta – překlad SZ z hebrejštiny do latiny provedený svatým Jeronýmem kolem roku 400 po Kristu, dodnes je to oficiální bible římských katolíků (Čapek, 1990, s. 27)

přepis jmen od Septuaginty poněkud liší, neboť pro některé hebrejské konsonanty řečtina nemá ekvivalent.

Podoba jmen bývá v různých jazykových verzích bible odlišná. Např. když srovnáme český ekumenický překlad (ČEP) s překladem Bible kralické, jednou se tatáž postava jmenuje Elíša, podruhé Elizeus, jednou nese jméno Jakub, podruhé Jákob. Tento chaos zapříčinilo např. v Bibli kralické dvojí zprostředkování jmen - přes řečtinu a latinu. I dnes převažuje tendence jména nepřekládat, dále je jen přepisovat a vykládat je v komentáři pod čarou. Pokud by se jména překládala, „*tak by místo David byl Milovaný, místo Hevel by bylo Pomíjení, místo Kain by byl Bijící.*“ (Heller, 2009b, s. 224)

Pro biblická jména je typické, že vystihují svého nositele, jména vyjadřují modlitby, přání a vyznání. Běžný čtenář Písma svatého, jak se bibli též říká, dnes biblické jazyky neovládá, a proto mu zpravidla význam jmen zůstává skryt. V průběhu ustalování textu Písma se jména proměňovala (byla upravena, krácena a změněna) tak, aby zřetelněji vyjádřila biblické poselství. Častým jevem v bibli je přejmenování, např. Abram byl Bohem přejmenován na Abrahama, Sára na Sárú a apoštol Pavel se původně jmenoval Saul. (Heller, 2009b) Úpravy jmen přispěly k tomu, aby jména „mluvila“ a jejich význam tak věrně vystihl úděl jeho nositele, jeho poslání či úkol. Při výkladu jmen se biblická onomatologie snaží uplatnit diachronní hledisko - objasnit nejstarší dostupnou podobu jména, ale i synchronní hledisko – věnovat se definitivní upravené podobě jména, jež významně souvisí s kontextem. V oblasti biblických proprií se používají pojmy: etymologizace (výklad jmen z okolností, které pisatelé bible vkládali do textu) a reetymologizace (naplnění jména novým významem v souladu s potřebou kontextu). (Heller, 2003)

2. Zvláštnosti překladu bible

2.1. Odlišnosti od překladu literárních či odborných textů

Jak uvádí Hedánek, překládání bible je praktický interdisciplinární obor, z něhož vychází i obor teoretický. Sřetávají se v něm následující disciplíny: (1) biblické jazyky (primární, tj. jazyky dochovaného originálu – hebrejščina, aramejščina, řečtina; sekundární, tj. jazyky starověkých překladů – latina, syrština, aj.), (2) lingvistika, (3) teorie překladu, (4) textová kritika, (5) historie a archeologie, (6) teologie, (7) kulturní antropologie, (8) informatika. Provázanost mnoha oborů klade na překladatele vysoké nároky a činí z překládání značně náročnou odbornou činnost.

Při překládání bible na rozdíl od literárních či odborných překladů je třeba (1) překonat komplikovanou sémantiku a pragmatiku (některá místa jsou úmyslně víceznačná – je vhodné ponechat vícenásobný význam), (2) zohlednit rozličné využití jejího textu (pro děti, běžné čtení, studijní kroužky, liturgické účely až po studijní zdroj), (3) vzít na vědomí, že u každého překládání starověké literatury: (a) neexistují rodilí mluvčí a informanti; (b) překlenuje se časová, kulturní a většinou i geografická vzdálenost; (c) je k dispozici omezený soubor významné mimobiblické literatury (zejména u hebrejštiny); (d) je zapotřebí vyrovnat se s nejasnými místy (mnohdy i mezi odborníky panuje rozpor při výkladu okolností či historie); (4) zachovat uměleckou hodnotu: (a) pečovat o krásu jazyka (každý překlad touží vyniknout a mít vliv na své čtenáře), (b) dospět k vyváženosti mezi dosavadními překlady a nově formulovaným textem (tradice biblického překladu je jedinečná, projevuje se pamatováním si řady úsloví a obrátů). (Hedánek, 2005)

Z hlediska biblistiky tkví výjimečné postavení bible v inspirovaném textu, který nese poselství. Starověký text stojí v tradici víry a společenství křesťanů ho pro sebe čte jako normativní text pro život.

2.2. Cíl překladu

Podstatou biblické teologie je kérygma, nebo-li zvěst. Heller chápe kérygma jako dosvědčení existence Boha a jeho činů. Starozákonní zvěst dokládají zejména Hospodinovy skutky, novozákonní zahrnuje konání Ježíše Krista. Obsah kérygmatu je stále stejný, nicméně se proměňuje jeho podoba. Posláním teologů bývá snaha vždy znovu vykládat zvěst tak, aby byla srozumitelná pro člověka dané doby. Každá interpretace má záměr být aktuální v konkrétní situaci. Způsob výkladu je ovlivněn samotným kérygmatem, ale i dalšími okolnostmi, proto každá generace musí usilovat o vlastní pochopení a přijetí zvěsti. (Heller, 2008)

Bible je neustále překládána proto, (1) aby se její zvěst šířila i mezi kultury, v jejichž jazyce zatím neexistuje (Petráňová, 2013, v tisku) a v případech již existujících překladů proto, (2) že se mění (vyvíjí) daný jazyk (do kterého se překládá), mění se porozumění textu i historii a mění se kulturní úloha bible. (Hedánek, 2005)

V případě neslyšících dosud neexistuje překlad celé bible do některého ZJ. Celosvětově se ovšem jedná o jazykovou a kulturní menšinu, která do nedávné doby o biblické zvěsti nic nevěděla. Cílem překladu do ČZJ je šíření zvěsti, při interpretaci kérygmatu překladatelé

usilují o aktualizaci do konkrétní situace (neslyšících Čechů žijících na počátku 21. století v ČR). (Petráňová, 2013, v tisku)

2.3. Účel překladu

Hedánek rozlišuje tři základní typy biblických překladů pro různé účely:

- 1) liturgický – používá se při bohoslužbách
- 2) běžný – studijní a misijní
- 3) speciální – pro zvláštní skupiny příjemců, např. pro děti (Hedánek, 2005)

U překladů do ZJ, dosud vzniká - z finančních i časových důvodů - pouze jeden překlad, jenž nezohledňuje účel, ke kterému bude používán. Jediný překlad zároveň nerozlišuje příjemce z řad jednotlivých církví. Jedná se tedy o překlad, který by měl vyhovovat všem neslyšícím daného státu. Otázkou je, zda je to vůbec možné? Domnívám se, že toto je jedno z nejazykových specifik překladu. Snaha vytvořit takový překlad, který by byl přijatelný pro celou (většinu) neslyšící komunity dané země, je mnohem obtížnější úkol, než je tomu u překladů do psaných jazyků.

2.4. Metoda překladu

Každý typ biblického překladu používá odlišné metody. Obecně se všechny překlady (nejen biblické) pohybují na ose: doslovný překlad ↔ parafráze. V odborné literatuře se uvádí podobná osa: formální ekvivalence ↔ funkční ekvivalence, ale zmíněné pojmy nelze zaměňovat, neboť nejde o synonyma.

V současné době se uplatňují tři základní teoretické přístupy k překládání bible:

(1) Formální ekvivalence tíhne k překládání typu „slovo od slova“, snaží se např. i o zachování slovosledu. Směřuje k výběru pouze jednoho ze slovníkových významů, který se snaží udržet v celém překladu stejně. Dodržování jediného významu slova bez ohledu na kontext však může zapříčinit nesrozumitelnost. Takový překlad však může vypadat jako „přesnější“, neboť v něm jsou vloženy pouze významy, které zdrojový text obsahuje.

(2) Funkční ekvivalence (dříve pod názvem dynamická ekvivalence) se zaměřuje na překlad myšlenek a neusiluje o zachování slov. Dalo by se říct, že jde o „volnější překlad“, avšak myšlenky se snaží vyjádřit přesně.

(3) Parafráze má tendenci upravovat myšlenky a přizpůsobit je kulturnímu kontextu cílového jazyka. Jako podružné se jeví zachování ekvivalence větné, natož „slovní“.

Většina moderních biblických překladů bývá kompromisem mezi formální a funkční ekvivalencí, protože některé překladatelské problémy se řeší jedním a jiné druhým přístupem. Ačkoliv se metody při překladech zpravidla prolínají, některá z nich poněkud převažuje. (Hedánek, 2005)

Autorem teorie funkční ekvivalence je Eugene Albert Nida, který v 60. letech 20. století významně zasáhl do teorie překladu. Navazoval na dobové studie lingvistické (Chomsky) a snažil se o exaktní přístup, jak to vyjadřuje i název jeho knihy *Toward a Science of Translating* (Nida, 1964). Nida byl aktivně činný jako překladatel bible a své teorie dokládá nejčastěji na biblickém materiálu. Funkční ekvivalence se chápe jako „ekvivalence lingvistického účinku“ na příjemce. Cílem je dosažení stejné reakce u příjemce ve druhém jazyce jako u příjemce v prvním jazyce.

Nida stanovil 4 pravidla, která by měla být použita při překladu bible: (1) kontextová shoda má přednost před verbální shodou či doslovností; (2) dynamická ekvivalence má přednost před formální shodou; (3) ústní (poslechová) forma jazyka má přednost před písemnou formou; (4) formy ... užívané a akceptované příjemci (čtenáři), kterým je překlad určen, mají přednost před těmi formami, které – vzhledem k tradici – mohou být prestižnější. (Dabska-Prokop, 2000)

Každý překlad je interpretace textu, tudíž tlumočnick ZJ skutečně interpretuje. Z povahy ZJ vyplývá, že nelze překládat doslova, proto se mění slovosled a rovněž dochází ke kompenzaci, tj. převedení jiným způsobem. Překlady pro neslyšící mají mnohem blíže k překladům pro moderního člověka, pro něž je příznačný přístup funkční ekvivalence nebo parafráze. Ramirez zmiňuje několik metod překladu do ZJ: (1) verš po verši – doslovná/formální ekvivalence; (2) volný překlad – dynamická/funkční ekvivalence; (3) chronologický/časově posloupný překlad; (4) překlad tematických příběhů. (Ramirez, 2011)

2.5. Proces překladu

Při překladech do psaných jazyků se vždy vychází z původních jazyků s přihlédnutím k Septuagintě, příp. Vulgátě. Poté se přihlíží k jazykovým prostředkům v jiných dosud vzniklých překladech do konkrétního národního psaného jazyka.

V některých projektech se zpracovávají knihy bible ve svém pořadí, v jiných se spíše vychází z potřeb a možností týmu, tudíž se kniha přidělí volnému překladateli. Záměrem druhého přístupu bývá umožnit každému z překladatelů překládat různé literární druhy.

Překladatel pracuje na své knize samostatně a využívá veškerou dostupnou literaturu. Osobní konzultace probíhají v pravidelných (např. měsíčních) setkáních a další komunikace s kolegy (většinou na dálku) závisí na překladatelově uvážení. Po dokončení knihy překladatel předá své dílo kolegovi překladateli k revizi.

Nezbytnou součástí vydání bible jsou rovněž úvody k jednotlivým knihám, v některých jsou i výkladové poznámky, které zahrnují v přijatelné podobě exegetické a textově-kritické informace. Úkolem překladatele je mít na zřeteli dvě zásadní hlediska, čtenáře a originál. Kompetentní překladatel se snaží zohlednit oba aspekty a jeho cílem je vytvořit co nejvěrnější překlad biblického textu, který aktualizuje kerygma v moderním jazyce a kultuře. Zcela běžně se přihlíží k dosavadní historii biblického překladu v místní kultuře, tudíž překladatel je nucen své dílo s existujícími překlady srovnávat, neboť je s nimi více méně obeznámen. Překladatelé narážejí na obtížný problém týkající se transkripce vlastních jmen, obvykle se uplatňuje zásada, že známá jména se uvádějí v zažité podobě, neznámá jména v transkripci. V praxi se volí kompromis mezi formami blízkými hebrejštině a formami latinizovanými, které jsou příznačné pro katolické překlady.

Po revizi přichází na řadu znovu překladatel a je pouze na jeho zodpovědnosti, aby rozhodl o zapracování obdržených poznámek do překladu. Následuje jazyková korektura a vydání pracovní verze, která je zpřístupněna části veřejnosti, např. členům klubu. Vedení týmu obvykle analyzuje reakce a shromažďuje připomínky, zatímco překladatelé pracují na dalších knihách. Připomínky se zapracují do textu při druhém vydání, které je určeno široké veřejnosti.

Mezi technické prostředky, které překladatelé zpravidla využívají, patří v první řadě program *BibleWorks*, vedle něj je hlavním pracovním prostředkem speciální program kategorie CAT (Computer Assisted Translation) typu TM (Translation Memory)¹³, elektronické knihovny biblických komentářů (hlavně *Libronix* s komentářovanou řadou *Word Biblical Commentary*). Dále jsou to komerčně dostupné programy např. nástroje sady MS Office (především *Word*) a samozřejmě internet. (Hedánek, 2005)

Rozdílnost procesu překladu do ZJ dokládá kapitola - Překlady biblických textů v Japonsku (do JSL), viz (3.1.2.).

¹³ Textová databáze „BTr“ je program, který byl vyvíjen na zakázku speciálně pro potřeby konkordantního překladu ČSP (Českého studijního překladu), dosud známého pod označením „překlad KMS“ (překlad Křesťanské misijní společnosti). (Hedánek, 2005, s. 39)

2.6. Zdroj překladu

Na začátku si překladatelé musí stanovit, ze kterých textů budou vycházet. Počátky překladatelské práce tak spadají do oboru textové kritiky, která je v oblasti biblického zkoumání značně rozsáhlá. Existuje nepřeborné kvantum textových dokladů (rukopisy, lekcionáře, citáty), které paradoxně znemožňují dospět k původnímu textu. Hojnost dokladů zajistila velmi přesné znění biblického textu, až na rovinu jednotlivých biblických úryvků, formulací slov či stylistických variací, přesto je obtížné určit, kterou verzi pokládat za „originální text“. Vedle „původnosti“ textu je třeba zohlednit „autoritativnost“, tj. pro kterou křesťanskou církev se překlad vytváří. V různých církvích se uznává jiná „autorita“ textu, např. ve starověkém křesťanství byla a v dnešní řecké církvi dosud je vysoce ceněna Septuaginta, v katolické církvi je autoritou Vulgáta, protestantské církve respektují Textus Receptus¹⁴. (Hedánek, 2005)

Při překladech do ZJ (i do ČZJ) bývá zdrojový text ovlivněn osobou či týmem překladatelů. Specifikem překládání do ZJ je skutečnost, že se obvykle překládá v týmu složeném z neslyšících, kteří mají ve svém středu slyšícího konzultanta (pokud možno teologa a lingvistu v jedné osobě, který umí ZJ jako např. Penner). Dosavadní překlady bible do ZJ vycházejí: (1) z původních jazyků s přihlédnutím k překladům bible do národních jazyků - např. překlad do ASL, jak je prezentováno na webových stránkách organizace Deaf Missions; (2) pouze z překladů bible do národních jazyků – např. překlad do australského ZJ Auslan (z anglických překladů bible), překlad do kostarického ZJ LESCO (ze španělských), překlad do japonského ZJ (z japonských); (3) s přihlédnutím do překladů bible do jiných ZJ – např. překlad do keňského ZJ (KSL), kde se kromě překladů do národního jazyka přihlíželo k „mezinárodní verzi ASL“ (viz. kapitola 3.1.5.). (Penner, 2009) V případě překladů do ČZJ se vždy jednalo o překlad z některého/některých českých překladů vzniklých po roce 1990, nejčastěji ze Slova na cestu, příp. Průvodce životem v kombinaci s ČEPem.

2.7. Osobnost překladatele a překladatelský tým

Jak již vyplynulo z předchozího textu, překlad bible málokdy vytváří jednotlivec, obvykle na něm pracuje tým odborníků. Hedánek uvádí, že jednotlivé překlady do češtiny mají své výbory nebo správní rady, které dozírají na plánování a hospodaření projektu. Členy týmu

¹⁴ Textus Receptus – klasický tradiční text raného evropského protestantismu (Hedánek, 2005, s. 5)

většinou tvoří překladatelé, manažer projektu, správní rada nebo výbor, případně další externí spolupracovníci (zaměření na filologii), typograf.

Na českých překladech po roce 1990 bylo v rámci jednoho projektu zapojeno dva až pět překladatelů. Ne vždy všichni překladatelé aktivně překládají, pokud zrovna nepřekládají, věnují se korekturám překladů svých kolegů, zapracovávají připomínky a vyjadřují námítky. Představitelé projektu a překladatelé leckdy nereprezentují žádnou jednotlivou teologickou a církevní tradici, neboť mnohdy překládají pro širší komunitu uživatelů a tudíž mají na zřeteli všechny generace, různé církve a rozmanité způsoby užívání. Kontakt s potenciálními uživateli probíhá prostřednictvím výjezdů a propagačních akcí, další formou komunikace bývá internetová prezentace. (Hedánek, 2005)

U překladů do ZJ mohou nastat okolnosti, kdy osoba překladatele a figuranta, který překlad na videu prezentuje, nemusí být totožná. Podle Pennera by překladatel měl být ideálně rodilý mluvčí daného ZJ, což samo o sobě je podmínka, kterou splňuje pouze 5-10 % populace neslyšících, čímž se výrazně snižuje okruh potenciálních překladatelů.

Kvalifikovaní překladatelé jsou pravděpodobně ve své komunitě velice známí a navíc nemusí být v souladu s očekáváním neslyšících věřících. Jednou z možností, jak odstranit rozpoznání tváře figuranta, je využití animace: (1) první způsob využívá živého figuranta, jehož obličej je následně natolik změněn, že výsledný produkt vypadá buď jako skutečná, ale neznámá osoba, nebo jako animace; (2) druhý typ používá animační software od začátku do konce, avšak zde je třeba vzít v úvahu nemanuální prostředky a rychlost znakování (pokud má být animace kopií přirozeného znakovaného projevu, musí být animátoři kompetentní nejen v rodném ZJ, ale rovněž v lingvistice svého ZJ). Nahrazování figuranta pomocí počítače bývá také řešením v zemích, v nichž jsou křesťané pronásledováni. (Penner, 2009)

3. Překlady bible do znakových jazyků – dosavadní zkušenosti

3.1. Překladatelské projekty v jednotlivých zemích

První, kdo se odhodlal k překladu bible do ZJ – konkrétně do amerického znakového jazyka (ASL), byla křesťanská organizace Deaf Missions v rámci projektu Omega v roce 1981. Další země, které se postupně angažovaly v překladu bible do svých národních ZJ, se již inspirovaly zkušenostmi z projektu Omega. V roce 1993 byl v Japonsku zahájen projekt ViBi (Visual Bible), který se zaměřil na překlad bible do japonského znakového jazyka (JSL) a v roce 1998 se zapojila Austrálie s překladem do australského znakového jazyka (AUSLAN). (Petráňová, 2013, v tisku) Jak Penner ve svém článku z roku 2009 uvádí,

v Dánsku, Finsku, Kolumbii, Německu, Norsku, Rumunsku a Švédsku byl uveřejněn překlad nejméně jedné knihy; a v dalších deseti zemích byly zveřejněny dílčí překlady bible v národních znakových jazycích. Překladatelské úsilí se rozšířilo do dalších čtyřiceti zemí, které se nachází v různých fázích od přípravných prací po vyhlášení pilotních projektů. (Penner, 2009) Ačkoliv komunita neslyšících o biblické zvěsti do nedávné doby nic nevěděla, a dosud neexistuje překlad celé bible do některého ZJ, je zájem neslyšících po celém světě o bibli v národních znakových jazycích zcela zřejmý. (Petráňová, 2013, v tisku)

3.1.1. Překlady biblických textů vzniklé v USA (do ASL)

Křesťanská misijní organizace Deaf Missions byla založena v roce 1970, dnes působí po celých Spojených státech, v Kanadě a v dalších více než 95 zemích světa. Její vizuální bibli používá na 60 různých církevních skupin (denominací).

Trvalo několik let, než zpočátku – bez jakýchkoliv stanovených zásad a pokynů - vytvořili postup, jak z originálních jazyků (hebrejštiny, aramejštiny a řečtiny) s přihlédnutím k vybraným anglickým překladům bible vytvořit vizuální překlady. V počátcích vznikly překlady do Pidgin Signed English (PSE), která vypadala podobně jako ASL, ale používala anglickou gramatiku a slovosled. Pozdější překlady byly dokončeny v čistém ASL s neslyšícími figuranty. Přelomem byl rok 1984, kdy se v procesu překladu poprvé uplatnil týmový přístup. Týmy složený z překladatele ASL (neslyšící), konzultanta ASL (neslyšící), bilingvního konzultanta (slyšící s dovedností ASL) a konzultanta původního jazyka (slyšící nebo neslyšící) přispěly k vytvoření přesnějšího a srozumitelnějšího překladu do ASL. Pro jednotlivé knihy bible byly vytvořeny týmy, které na překladech vzájemně spolupracují.

Překlad bible do ASL je jeho autory označován jako ASLV (American Sign Language Version). Dosud byl přeložen celý Nový zákon a několik knih Starého zákona (Genesis, Exodus, Jozue, Soudců, Rút, Ezdráš, Nehemiáš, Ester, Daniel, všech 12 menších proroků, Píseň Šalamounova, 1. Samuelova kniha). Překládání a natáčení zbývajících biblických částí pokračuje, v současné době je středem zájmu kniha Žalmů. Veškeré dokončené překlady jsou uvedeny na webových stránkách organizace Deaf Missions¹⁵ a lze si je jednak objednat na DVD, eventuálně nahrát do počítače nebo mobilních aparátů typu iPad či iPhone. Videonahrávky v ASL neobsahují zvukovou stopu, místo toho zahrnují jiné užitečné funkce,

¹⁵ Podrobnější informace lze nalézt na webových stránkách <www.deafmissions.com>.

např. ostré barevné detailní záběry kvalifikovaných neslyšících figurantů, zobrazení odkazu na kapitolu a verše pro snadný výběr biblických pasáží, užitečnou grafiku, poznámky, mapy a ilustrace. Zdokonalování technologie se projevuje i v nedávno dokončených nahrávkách, které byly pořízeny v kvalitě vysokého rozlišení, jejich součástí jsou speciální funkce, např. výběr veršů po verši. (www.deafmissions.com)

3.1.2. Překlady biblických textů v Japonsku (do JSL)

Překlad bible do japonského znakového jazyka (JSL) byl oficiálně zahájen v roce 1993 v rámci projektu ViBi¹⁶ (Visual Bible). (Petraňová, 2013, v tisku) Zdrojem, z něhož se vycházelo, byl japonský překlad Japonské biblické společnosti, tři nebo čtyři další japonské překlady včetně biblických slovníků a komentářů. Neslyšící tým zaznamenal na videokazetu první návrh překladu, jehož součástí byly odkazy na kapitolu a verše, datum a pořadové číslo, které se zobrazily v rohu monitoru. První návrh byl přezkoumán konzultantem překladu, který se zaměřil na přesnost, porozumění a přirozenost znakového projevu. Z technických prostředků byly použity: (1) program Bible Works, (2) Translators Workplace a (3) japonský biblický software. Konzultant překladu seznámil členy týmu s výsledky kontroly a nabízel možná řešení. Když tým akceptoval nutnost oprav, nahráli nové ztvárnění problémové části (opět včetně odkazů na kapitolu a verše, data a pořadového čísla) a danou část v první verzi opravili, čímž vznikla verze druhá. Stejným způsobem se pokračovalo, dokud nebyly vyřešeny všechny problémy.

Mimo jiné proběhla kontrola editačním softwarem, který dokáže zajistit plynulost, a tím i přirozenost znakového projevu bez zbytečného zpomalení a zaváhání při znakování. V další fázi byl figurant natáčen pomocí osmi kamer, které zachytily jeho přirozený oční kontakt. Tato verze byla použita při kontrole porozumění neslyšících osob bez církevního vyznání. (Testování porozumění je užitečné i pro vzdělávání překladatelů, proto je účast zejména nových překladatelů velmi důležitá.) Nejprve byla neslyšícím respondentům přehrána celá sekce (kapitola nebo logický kus promluvy), na niž poté reagovali. V dalším kroku se zaměřili na odstavce: pokud byli schopni najít na úrovni odstavce zpětně všechny informace, přistoupili ke kontrole překladu verš po verši. Pokud po třech shlédnutích verše (nebo podobně dlouhého úseku s menším či větším počtem veršů) neporozuměli obsahu, byla daná

¹⁶ Více informací o projektu The Japanese Sign Language Bible Translation se lze dočíst na webových stránkách <www.deaf.or.jp/vibi/vibi.html>.

část označena a určena k novému přeložení. (Je-li to možné, jsou kontroly porozumění v kuse nahrávány, neboť převyprávění inspiruje k lepšímu vyjádření, eventuálně se zaznamená jako alternativa, kterou v daný moment přítomný překladatel poskytl. Nahrávání vysvětlení a reakcí respondentů rovněž přispívá ke zdařilému překladu.) Na základě kontroly porozumění proběhly další opravy, které posoudil konzultant ve spolupráci s odborníky znakového jazyka z komunity neslyšících.

Překladatel trénoval znakování podle poslední verze překladu a průběh těchto tréninků se čas od času natáčel. Když byly výkony při snaze o zapamatování si znakového projevu lepší než v posledním návrhu, použily se spolu s konečnou verzí jako pomocný koncept (video) při finálním nahrávání. Po skončení natáčení následovala kontrola přesnosti finální nahrávky, úpravy videí včetně přidání čísel veršů a titulků. Výsledkem úsilí celého týmu bylo vydání DVD, u něhož ještě přezkoumali správné fungování. (Penner, 2009)

3.1.3. Překlad biblických textů v Austrálii (do ZJ AUSLAN)

Prvotní překlad do australského znakového jazyka Auslan¹⁷ se začal realizovat v roce 1998. Vycházel z anglické verze překladu bible a připravil jej CODA¹⁸ tlumočnick ve spolupráci s biblistou. Neslyšící tým s neslyšícím překladatelem vytvořili první návrh založený na prvotním překladu a textech v jazyce širší komunikace (LWC¹⁹), někdy využili prvotní překlad jako nápovědu ke znakování. V Austrálii zcela poprvé použili v procesu překladu do ZJ video jako podnět pro figuranta. Slyšící konzultant překladu (TC²⁰) posuzoval překlad s CODA tlumočnickem a kontroloval jeho přesnost. Pokud je to možné, tlumočnick je nezasvěcený rodilý mluvčí, (UNS²¹), tudíž tento krok slouží jako kontrola porozumění. Návrhy na změny byly posílány překladatelskému týmu, který vypracoval revidovaný návrh.

¹⁷ Další informace lze najít na webových stránkách <www.biblesociety.org.au/projects/bibles-given/bibles-for-the-deaf-auslan>.

¹⁸ CODA (Children Of Deaf Adults) – je označení pro slyšící děti neslyšících rodičů

¹⁹ LWC (language of wider communication) – jazyk širší komunikace (Penner, 2009, s. 2); míní se tím jazyk (většinové slyšící společnosti) dané země (poznámka MK)

²⁰ TC (translation consultant) – konzultant překladu (Penner, 2009, s. 2)

²¹ UNS (uninitiated native speaker) – nezasvěcený rodilý mluvčí je rodilý mluvčí cílového jazyka, který není obeznámen s tím, jak byl text přeložen, a proto je omezen pouze na daný text (Penner, 2009, s. 13)

Po dohodnutých revizích figurant opravil chybné části a nový návrh zkontroloval konzultant překladu. Opravy a kontroly se opakovaly tak dlouho, až byl konečný návrh schválen. Nahrávalo se v profesionálním studiu s klíčovacími pozadími, takže bylo možné do výsledného produktu vložit různá pozadí. Finální nahrávku ještě přezkoumal konzultant překladu a pak proběhla závěrečná editace videa, která zahrnovala přidání zvukové stopy, vložení pozadí, titulků a odkazů na verše. Po autorizaci DVD následovala závěrečná kontrola a vydání produktu na DVD. (Penner, 2009)

3.1.4. Překlad biblických textů v Kostarice (do ZJ LESCO)

Pilotního projektu překladu bible do kostarického znakového jazyka LESCO se účastnilo šest osob: čtyři neslyšící a dva slyšící (tlumočnick LESCO – španělština a konzultant překladu). Společně se zabývali studiem a rozbořem biblického textu. Neslyšící členové týmu reflektovali význam textu a za účasti konzultanta jako pozorovatele připravili komentář (soubor poznámek nebo vysvětlení vedle samotného textu, který poskytuje základní informace) z perspektivy komunity neslyšících. Na překladu textu se podíleli pouze neslyšící, v případě potřeby se neslyšící koordinátor týmu setkal s konzultantem pro ujasnění exegetických otázek. Po přeložení jednotlivých biblických textů připravil koordinátor schémata, aby si figurant překlad lépe zapamatoval. Poté koordinátor a figurant v jedné osobě natočil první verzi překladu jako pracovní video. První návrh celý tým analyzoval i s tlumočnickem, který pro konzultanta překladu tlumočil zpět do španělštiny. Neslyšící členové zapracovali návrhy na opravy a koordinátor v roli figuranta natočil druhou verzi. Také druhý návrh byl zkontrolován konzultantem prostřednictvím zpětného překladu do španělštiny. Druhou verzi koordinátor předložil Národní komisi pro LESCO, která provedla opravy znaků a posoudila provedení nahrávky z hlediska komunity neslyšících. Po začlenění oprav a návrhů Národní komise pro LESCO, vznikla třetí verze, která opět prošla kontrolou a následně byla prezentována v Kostarické biblické společnosti neslyšícím zástupcům různých církví. Na základě cenných připomínek k formální stránce týkající se např. otázky vhodného oblečení a pozadí, se přistoupilo k natáčení finální nahrávky. K nahrávání byl najat profesionální tým, přičemž konzultant sledoval videozáznam překladu v oddělené místnosti a posuzoval ho s pomocí tlumočnickova zpětného překladu. Finální nahrávka zahrnovala zvuk i titulky a znovu byla zkontrolována konzultantem překladu. Výsledný produkt byl uveřejněn na DVD, jehož obal byl zcela v režii neslyšících členů týmu. (Tamez, 2008)

3.1.5. Překlady biblických textů v Keni (do KSL)

Překlad biblických textů (evangelizační cyklus 32 biblických příběhů) do keňského znakového jazyka (KSL) byl realizován ve spolupráci s organizací DOOR International. (viz kapitola 3.2.1.) Překladatelský tým byl složen z neslyšících i slyšících (většina členů týmu byli neslyšící) a společně vytvořil prvotní návrh překladu. Podkladem byly texty v jazyce širší komunikace (LWC) a videa – překlady do ZJ, konkrétně „mezinárodní verze ASL²²“. Návrh byl přenesen do souboru ELAN, okomentován a zpětně přeložen někým z personálu, ovšem nikoli rodilým mluvčím KSL. Soubor ELAN byl poslán konzultantovi překladu, který jej posoudil, označil místa nezbytných oprav, připojil podněty k diskusi a poslal jej zpět týmu ve formátu CANNOT²³. (Pokud je to možné, konzultant je přítomen při prezentování CANNOT členům týmu.) Na základě připomínek byly provedeny opravy a vznikla druhá verze, k níž se opět vyjádřil konzultant a stejný postup se opakoval až do vytvoření verze oboustranně přijatelné. Výsledný návrh byl podroben kontrole porozumění, a následnému přezkoumání, které završilo finální nahrávání. Obligátními kroky bylo opětovné posouzení, úpravy videí, závěrečné přezkoušení a uveřejnění na DVD. (Penner, 2009)

3.1.6. Překlady biblických textů na Filipínách (do FSL)

Také na překladu bible do filipínského znakového jazyka (FSL) se podílela DOOR International a jednalo se o sérii 32 biblických příběhů. Do projektu byl zapojen tým tří neslyšících překladatelů s jedním slyšícím konzultantem překladu, kteří společně vytvořili první návrh překladu. Návrh byl přenesen do souboru ELAN, okomentován a zpětně přeložen asistentem překladu, který nebyl rodilým mluvčím FSL. Další průběh překladu se zcela shodoval s překladatelským postupem v Keni, viz kapitola (3.1.5.) výše. (Penner, 2009)

²² „Mezinárodní ASL“ – není jazyk sám o sobě, ale druh ASL používaný organizací DOOR (Deaf Opportunity Out Reach) International k překladu vybraných pasáží Písma pomocí slovní zásoby, která je přístupnější širšímu okruhu uživatelů znakového jazyka, než je standardní ASL. (Penner, 2009, s. 16)

²³ CANNOT (zkratka pro Konzultantské poznámky) je standardní textový formát, který se používá v některých překladatelských projektech k zaznamenání pozorování a připomínek konzultanta překladu k přeloženému návrhu. (Penner, 2009, s. 16)

3.1.7. Překlad biblických textů v České republice (do ČZJ)

V České republice zatím nebyl oficiálně zahájen projekt překladu bible do ČZJ. Dosud vznikly pouze neoficiální překlady biblických pasáží, které vytvořili členové sdružení Naděje Neslyšících²⁴. Některé z jejich překladů do ČZJ lze najít na webových stránkách.²⁵ (Petráňová, 2013, v tisku) Dosud v ČR nevznikl oficiální, odborně vedený překlad do ZJ. Vznikly pouze práce, které se vztahují k (česky psaným) biblickým textům upraveným pro neslyšící; jedná se ovšem pouze o: (1) zjednodušenou biblickou dějepřevu, (2) zjednodušené modlitby, (3) zjednodušené texty doprovázené množstvím ilustrací, viz níže:

(1) KMOCH, K. M. *Bible pro neslyšící*.

Ilustrovaná bible pro neslyšící pochází z konce 19. století, zahrnuje SZ i NZ v kresbách na 130 stranách. Černobílé ilustrace vytvořil neslyšící učitel kreslení Johann Karresch, součástí „Biblického dějepřevu“ jsou i kreslené mapy.

(2) LEINVEBEROVÁ, Naděžda *Lukášovo evangelium – upravený text pro neslyšící děti*. Olomouc: UP v Olomouci, Pedagogická fakulta, 2000.

Obsahem knihy je 49 krátkých kapitol s ilustracemi. V textu jsou zvýrazněna slova či slovní spojení, která jsou na protější straně v rámečku vysvětlena.

(3) *Modlitby ve znakové řeči neslyšících*. České Budějovice: Sdružení sv. Jana Neumanna, 2001. ISBN 80-86074-21-8.

Obsahem sešitku *Modliteb ve znakové řeči neslyšících* je tabulka jednoruční prstové abecedy a 7 modliteb v českém jazyce, následně zaznamenaných do černobílých kreseb znaků. Vzhledem k tomu, že v překladu modliteb do nakreslených znaků se objevuje např. překlad hlásky, vokálu „i“ do znaku jednoruční prstové abecedy (konkrétně: Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého), jedná se tudíž o překlad do znakové češtiny. Jsou zde představeny

²⁴ Organizace Naděje Neslyšících zahájila svou činnost v roce 2000 poté, co v České republice ukončili svou činnost baptističtí misionáři (viz Úvod) a předali vedení založených sborů českým neslyšícím. Od roku 2000 Naděje Neslyšících, sdružení neslyšících baptistů, pořádá pro neslyšící děti křesťansky zaměřené letní tábory, které se konají v Černé Hoře u Blanska. V současné době se pravidelně setkávají skupinky neslyšících baptistů v Brně, Hradci Králové, Praze, Plzni a ve Valašském Meziříčí. (Jambor, 2010)

²⁵ Např. (1) Marek 11,1-11 <www.youtube.com/watch?v=smLJ4N-0hQY>; (2) Marek 11,27-33 <www.youtube.com/watch?v=D31r2YFtT5M>; (3) Jakubův 1,19-27 <www.youtube.com/watch?v=v7fnNojN5FM>;

následující modlitby: Křesťanský pozdrav, Znamení Kříže, Modlitba Páně, Apoštolské vyznání víry, Pozdravení andělské, Zdrávas Královno, Pod ochranu tvou.

(4) MLČOCH, Miloš, POLÁK, Milan *Příběhy Starého zákona*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0344-7.

Kniha představuje 38 starozákonních příběhů ve zjednodušené verzi. Vybrané obtížné výrazy a slovní spojení jsou vysvětlovány pod čarou. Text je určen především neslyšícím dětem, dále zájemcům se sníženou jazykovou kompetencí. Zajímavým prvkem je výběr rčení pocházejících ze SZ.

Dále vzniklo několik DVD v ČZJ s učením Svědků Jehovových, kteří systematicky usilují o oslovení neslyšících skrze propracovaný přístup dobře organizovaných skupin lidí, kteří výborně ovládají ČZJ. (Jambor, 2010)

Pokud by měl vzniknout kvalitní překlad do ČZJ, bylo by zapotřebí, aby k této práci měli překladatelé k dispozici slovník (jako mají slovníky k dispozici slyšící překladatelé). Sice existuje *Slovník znaků křesťanských pojmů pro neslyšící* z roku 2001, ale z praxe vyplývá, že není zdaleka dostačující (více viz kapitola 4.).

3.2. Organizace školící neslyšící konzultanty překladu

3.2.1. DOOR International

D.O.O.R. International (Deaf Opportunity OutReach) je ne-dominační křesťanská misijní organizace neslyšících (a několika slyšících), která působí po celém světě. Vzhledem k tomu, že neslyšící ještě do nedávna o biblické zvěsti téměř nic nevěděli a dosud v žádné zemi na světě není k dispozici kompletní překlad bible ve znakovém jazyce, misionáři z DOOR se zaměřili na: (1) překlad bible do různých znakových jazyků; (2) zakládání neslyšících sborů; (3) vzdělávání neslyšících, ale i slyšících lidí v oblasti jazyka a kultury neslyšících.

DOOR spolupracuje s organizací Wycliffe International²⁶ se záměrem vytvořit základní videonahrávky, které by obsahovaly více než 100 klíčových biblických pasáží alespoň v jednom ZJ v každé zemi. V současné době se soustředí na překlady dílčích textů bible

²⁶ Více informací lze získat na webových stránkách <www.wycliffe.org>.

(jedná se o evangelizační cyklus 32 biblických příběhů) ve ZJ Burundi, ZJ Etiopie, filipínském ZJ, ZJ Ghany, keňském ZJ, ZJ Kerala v Indii, ZJ Tanzanie a Ugandy.

Poskytuje rovněž rozsáhlé školení v oblasti zásad překladu bible a neslyšících překladatelských týmů z různých zemí, k tomu používá křesťanská centra školení neslyšících. Taková byla např. v Keni (Afrika), v Kostarice (Amerika), na Filipínách (Asie), v Maďarsku (Evropa) a v Indii. Tým misionářů zůstal v jednom městě, dokud nevyškolil místní neslyšící křesťany na pozice vedoucích, teprve poté se přestěhoval do jiného města a začal nanovo. Doposud funguje školicí středisko (DBTTC²⁷) v Keni, které se zaměřuje na zaškolení neslyšících Afričanů, aby přeložili části bible do svých ZJ. DOOR má také mezinárodní tým vedoucích (ILP²⁸), který vytváří osnovy pro vedení neslyšících křesťanů. Tým neslyšících i slyšících z různých kontinentů se zdokonaluje ve vůdčích dovednostech (např. vytváření cílů, rozpočtu, řízení týmů, psaní projektů).

Neslyšící pracovníci organizace DOOR zvolili k vyučování z bible metodu chronologických příběhů bible (CBS²⁹), která se stala efektivním způsobem, jak seznámit neslyšící s poselstvím bible prostřednictvím jejích příběhů. Jádro výuky tvoří více než 100 biblických příběhů v pořadí, v jakém se udály v rámci celého děje bible (od stvoření světa po Ježíšovo vzkříšení). Neslyšící věřící se učí, jak tyto příběhy používat k vedení biblických hodin, domácích skupinek, bohoslužeb, k evangelizaci, vedení seminářů, dětských skupin, táborových programů atd.

DOOR od roku 1999 vyškolila 403 neslyšících překladatelů z 49 zemí světa. Poskytla vzdělání 183 týmům po celém světě (145 neslyšících, 38 slyšících). Angažuje se ve 12 překladech do různých ZJ (63 neslyšících překladatelů) na nichž spolupracuje s konzultanty, kteří v současnosti procházejí školením (5 neslyšících, 8 slyšících). (www.doorinternational.com)

²⁷ DBTTC (Deaf Bible Training and Translation Center) – školicí centrum neslyšících pro překlad bible; viz <www.doorinternational.com>.

²⁸ ILP (International Leadership Team) – mezinárodní tým vedoucích; viz <www.doorinternational.com>.

²⁹ CBS (Chronological Bible Storying) – chronologické příběhy bible; viz <www.doorinternational.com>.

3.2.2. (CICBTSL) - Výbor pro mezinárodní spolupráci na překladu bible do znakových jazyků

Mezinárodní organizace se zkratkou CICBTSL³⁰ byla vytvořena zkušenými neslyšícími překladateli za účelem koordinace překladů bible do národních znakových jazyků po celém světě. CICBTSL si stanovila cíle: (1) zpřístupnit neslyšícím bibli v jejich národním znakovém jazyce; (2) šířit zkušenosti z překladatelské činnosti, např. vyškolit překladatelské konzultanty znakového jazyka; (3) podporovat existující projekty a zajistit kvalitu vznikajících překladů.

První představení CICBTSL proběhlo na zasedání United Bible Societies v prosinci roku 2007. (www.wycliffe.net) Jedná se o provázanou skupinu sedmi neslyšících překladatelů, jejichž jednotlivci jsou zároveň zástupci jiných uskupení. Neslyšící členové CICBTSL se podílejí na překladech v těchto zemích a institucích: (1) Japonsko – organizace ViBi (Visual Bible); (2) různé země (např. Maďarsko, Keňa, Filipíny) – DOOR Interantional; (3) Finsko; (4) Kostarika; (5) USA – organizace Deaf Missions; (6) Kolumbie – organizace ACMA; (7) Brazílie – organizace IES. Spolupracují rovněž se slyšícími překladateli a organizací FOBAI³¹, konzultují spolu např. natáčení překladu i jeho odlišnosti od překladu písemného. Angažují se na všech úrovních, místní, regionální i národní. Nejsou spjati s jednou církví, své úsilí směřují pouze na překlad bible. Překladatelští konzultanti znakového jazyka jsou proškoleni v oblasti kultury a zvyklostí neslyšících, jsou seznámeni s různými znakovými jazyky, atd.

Mezi zásadní otázky týkající se překladu Ramirez, člen CICBTSL, řadí: (1) složení překladatelského týmu a úlohu tlumočnicků v nich; (2) podmínku vedení projektů překladu bible do znakového jazyka neslyšícími členy týmu; (3) spolupráci neslyšících a slyšících konzultantů uvnitř projektu i mimo něj. (Ramirez, 2011)

³⁰ CICBTSL – The Committee of International Cooperation for Bible Translation in Sign Languages

³¹ FOBAI – Forum of Bible Agencies International; viz <www.efsls.blogspot.cz/2011/07/committee-of-international-cooperation.html>.

Praktická část

V praktické části jsem se zaměřila nejprve na Slovník znaků křesťanských pojmů pro neslyšící (dále jen Slovník) s cílem nastínit jeho aktualizaci. Definovala jsem si hypotézy:

- (1) Větší část znaků se výrazně promění, změny v provedení znaku budou zásadní (tj. změní se parametry znaku DEZ, TAB, SIG³², HA, ORI³³).
- (2) Změna (nový znak) mnohem lépe ponese význam daného pojmu.
- (3) Přibude mnoho nových jmenných znaků.
- (4) Dojde nejen k proměně znaků, ale také u mnoha hesel³⁴ dojde ke zvýšení počtu znaků pro jiné konotace daného českého slova.
- (5) Heslář Slovníku není úplný.

Druhým úkolem, který jsem si stanovila, byl rozbor natočeného překladu biblického textu v ČZJ se záměrem (a) popsat odlišnosti používaných znaků, (b) použité znaky porovnat se Slovníkem a zaznamenat případné změny, (c) zpracovat specifika pro překlad biblických textů do ČZJ.

4. Nástin aktualizace Slovníku znaků křesťanských pojmů pro neslyšící

Pokud hovoříme o aktualizaci Slovníku, každého jistě napadnou otázky: Je třeba Slovník aktualizovat? Pokud ano, proč? Tyto otázky se pokusím v průběhu své práce náležitě zodpovědět. V úvahu je nutno vzít i další otázky, které formuluji jako výzkumný problém:

Mělo (1) osamostatňování (identifikace) komunity neslyšících v ČR po roce 1990, a (2) současně jejich zájem o studium bible i o významy křesťanských pojmů, vliv na: (a) Proměnu specifické slovní zásoby pro oblast bible a křesťanství v ČZJ? (b) V důsledku toho i na potřebu aktualizace Slovníku (za uplynulých 12 let od jeho vydání)?

Jsou změny provedení znaku zásadní nebo dílčí?

³² Rozdělení znaku na 3 základní parametry (DEZ, TAB, SIG) provedl W. Stokoe v ASL již v roce 1960. (Macurová, 1994)

³³ Stokoe zaznamenal i další parametry znaku: orientace dlaně a prstů (ORI:orientation), kontakt (CON: contact), uspořádání rukou (HA: hand arrangement). (Macurová, 1994)

³⁴ Heslo je základní jednotkou slovníku, která se uvádí v základní (reprezentativní) slovníkové podobě hesla, zvané lemma (tj. u substantiv – nominativ, maskulinum, singulár; u verba - infinitiv) (Čermák, 1997, s.197)

Cílem je (1) na kameru zachytit aktuálně používané znaky v komunitě neslyšících věřících, (2) porovnat získané (natočené) znaky se Slovníkem a klasifikovat změny v provedení znaků.

Mezi proměnné patří skutečnosti, že (1) vybraný jediný neslyšící respondent (dále jen NR) ovlivňuje svými charakteristikami (pohlaví; věk; prostředí, z něhož pochází; příslušnost k církvi) výsledky výzkumu, (2) stanovení hranice mezi zásadní a dílčí změnou znaku je subjektivní a má vliv na kategorizaci znaků.

Se záměrem aktualizovat stávající Slovník si vybírám z metod výzkumné práce a rozhoduji se pro elicitální metodu prostřednictvím psané formy českého jazyka. Výchozím materiálem je verbální podklad, česky psaný text Slovníku (hesla, význam a vysvětlení hesel) s kresbami provedení znaků. Dále užiji metody intuitivní reflexe, neboť NR patří do komunity neslyšících věřících a na základě vlastních zkušeností může posoudit, které znaky se v komunitě aktuálně (vztahuje se k době natáčení, tj. k roku 2010) používají.

Uvědomuji si nevýhodu elicitální metody přes český jazyk, kterou je eventuální ovlivnění NR předloženým podkladem, konkrétně českým jazykem. Další nevýhodou je případné ovlivnění situací, kdy mnozí (zejména starší) neslyšící nepřikládají svému jazyku vysokou hodnotu, proto své výpovědi posunují k varietě bližší jazyku většiny, ke znakované češtině. Riziko metody intuitivní reflexe spočívá ve vztahování reflexe jednoho člověka k celé komunitě a k jazyku obecně. (Okrouhlíková, 2008)

Za účelem provedení zmíněné aktualizace jsem použila Slovník znaků křesťanských pojmů pro neslyšící (dále jen Slovník), který byl vydán roku 2001 a dosud je v ČR jediným svého druhu. Na Slovníku pracoval kolektiv neslyšících i slyšících spolupracovníků z pěti křesťanských církví, tudíž jde o dílo vsutku ekumenické. V případě, že se zásadně liší „česká“ a „moravská“ varianta znaku, uvádí Slovník obě varianty. Ke knižnímu vydání Slovníku je v knihovně FRPSP k dispozici též doprovodná videokazeta, na níž jsou v ČZJ vysvětleny některé pojmy, pro které si neslyšící zatím (rok 2001) nevytvořili znaky. Odkaz na videokazetu se dá najít v knižním Slovníku i u pojmů, které sice mají znak vytvořen, ale pojem je obtížné pochopit. (Bort, 2001) S doprovodnou videokazetou jsem nepochopila.

4.1. Sociolingvistický pohled na neslyšícího respondenta výzkumu (dále jen NR)

NR je žena ve věkovém rozmezí 30-45 let, původně pocházející z pražského prostředí, avšak v době natáčení (rok 2010) zajišťovala jakési spojení mezi českou a moravskou komunitou neslyšících křesťanů. Její denominační příslušnost vychází a navazuje na tradici baptistických misionářů.

Vzhledem k tomu, že aktualizace Slovníku nebyla hlavním cílem práce, rozhodla jsem se projít celý Slovník pouze s jedním NR z komunity věřících. Jsem si vědoma, že jeden rodilý mluvčí není, ani nemůže být reprezentativním vzorkem. Ideální by bylo projít Slovník s větším počtem respondentů z komunity neslyšících věřících, kteří by zastupovali obě pohlaví, byli by věkově i regionálně rozvrstveni, aby zjištěné údaje byly dostatečně reprezentativní. S NR jsem natáčela v průběhu dubna až června 2010, a na kameru jsem zaznamenala průběh procházení knižního Slovníku od začátku do konce. Po důkladném prohlédnutí natočeného materiálu jsem sestříhala jednotlivé znaky, u nichž jsem oproti Slovníku zaregistrovala nějakou změnu (dále o nich hovořím jako o změněných znacích).

4.2. Heslář

Slovník samotný kupodivu žádný rejstřík hesel neobsahuje. Sepsala jsem proto všechna hesla do tabulky a očíslovala je. Při číslování jsem narazila na nesrovnalost, neboť jsem došla k číslu 547, přičemž v kapitole „Jak používat tento slovník“ je deklarováno, že Slovník obsahuje 538 pojmů. Po překvapivém zjištění jsem k sobě přiřadila vhodné dvojice pojmů pod jedno pořadové číslo tak, abych došla ke stejnému počtu 538 pojmů, jak je uvedeno ve Slovníku. Očíslovaný heslář Slovníku je k dispozici v Příloze č. IV. na DVD pod názvem heslar_Slovníku a dvojice pojmů, jež jsem sloučila pod stejné pořadové číslo, jsou následující: Betlém (město) – Betlém (vánoční); Čisté – Čistý; Kazatel – Kazatel (kniha); Oddělit – Oddělit k... (Oddělený); Pomazání nemocných – Pomazání, pomazat; Ponížít (někoho) – Ponížít se; Požehnání – Požehnání dítěte; Skutek – Skutky apoštolské; Žid – Židům.

Domnívám se, že stávající heslář není dostatečný, mnoho pojmů v něm chybí. Je v něm kupříkladu obsaženo pouze 40 názvů biblických knih, přičemž SZ a NZ dohromady čítají 72 knih. Rovněž okruh biblických jmen osob a míst není postačující. V době vzniku Slovníku byli autoři finančně limitováni, a to se odrazilo i na rozsahu hesláře. Mám za to, že při sestavování hesláře by bylo třeba vyjít z frekvenčního užití pojmů biblického slovníku, případně z korpusu psaného českého jazyka. Samozřejmě by měla být spolupráce s erudovaným teologem a lingvistou.

4.3. Způsob zachycení znaku

Ze současného pohledu se způsob zachycení znaku ve Slovníku (pomocí černobílé kresby obličejů a rukou s šipkami, se slovním popisem a s vlastním notačním systémem) jeví

jako překonaný a nevyhovující. Vzhledem k technickému pokroku bych navrhovala zpracování Slovníku online, tj. webovou stránku, kde by byl k dispozici kvalitní videozáznam znaku z čelního i bočního pohledu včetně notačního zápisu znaku.

4.4. Tabulka se změněnými znaky

S využitím hesláře jsem vytvořila tabulku „E_tabulka_006“ (viz Příloha č. IV. DVD), v níž jsem shromáždila pouze změněné znaky natočené s NR. Celkový počet 228 změněných znaků se vztahoval k počtu 195 hesel z hesláře Slovníku. Tabulka obsahuje 5 sloupců, v nichž je uvedeno: (1) pořadové číslo hesla změněného znaku; (2) pořadové číslo v hesláři; (3) pojmy, u kterých je změna oproti Slovníku; (4) rozlišení znaku podle Slovníku (např. znak A, znak B); (5) NR používá - se zaznamenanými odpověďmi ano/ne, příp. název videozáznamu/změněného znaku (např. apostol_L_003). Ostatních hesel a potažmo znaků, které NR buď používá ve stejné podobě jako v knižním Slovníku (příp. alespoň jednu z variant A, B...), nebo je z nějakého důvodu nepoužívá, jsem si nevšíkala, a do tabulky jsem je tudíž nezařadila. Skutečnost, že NR některé znaky nepoužívá, může mít následující příčiny: (1) vliv příslušnosti ke konkrétní církvi, (2) dosud se s těmito pojmy nesetkala, (3) vliv sociokulturních potřeb dané kultury (tj. dosud nebyla potřeba terminologie konkrétního pojmu).

Kategorizace zaznamenaných změn

(1) Změna znaku:

(a) Zásadní změna - označuje skupinu znaků, při jejichž artikulaci NR došlo k zásadní proměně manuální složky znaku, tj. změnilo se zcela nebo velmi výrazně parametry znaku DEZ, TAB, SIG. Zásadní změna je vymezení, které jsem si sama definovala pro znaky, u nichž došlo k absolutní změně všech tří parametrů (jiný DEZ, TAB, SIG), tj. znak vypadá úplně jinak než znak původní. Dále do této skupiny řadím znaky, jejichž manuální provedení je výrazně jiné (jiný DEZ + TAB; jiný DEZ + SIG; jiný TAB + SIG; jiný DEZ, TAB, SIG u jedné sekvence znaku).

Příklad č. 1: BLAHOŠLAVENSTVÍ

Viz DVD pracovni_vida: blahoslavenstvi_L_014; blahoslavenstvi_L_015

Příklad č. 2: KORINTSKÝM PRVNÍ A DRUHÝ LIST

Viz DVD atelier_vida: korintskym_1a2_list

Příklad č. 3: (MILOSRDENSTVÍ) nebo MILOST (morav. varianta)

Viz DVD atelier_video: milost_2

Příklad č. 4: OVOCE DUCHA SVATÉHO

Viz DVD atelier_video: ovoce9_1; ovoce9_2; ovoce9_3

Příklad č. 5: PEČEŤ

Viz DVD atelier_video: pecet_1; pecet_2

Dále: MARIE, NÁSLEDOVAT, POHAN, ŘÍMANŮM, VÍRA, ...

(b) Dílčí změna - označuje skupinu znaků, při jejichž artikulaci NR došlo k méně výrazným změnám, tj. změnily se jen některé parametry znaku, nebo se změnily parametry znaku pouze u některé sekvence znaku. Mezi dílčí změny jsem zařadila např. vynechání části (některé sekvence) znaku, čímž došlo ke zkrácení znaku; jiný DEZ, TAB, SIG u některé (jedné, 1., 2., 3.) sekvence znaku; pouze jiný DEZ; jednoruční provedení znaku; změna slovosledu; zvýšení počtu sekvencí; změna pohybu číslovek + zkrácení; jiná ORI 1 tj. orientace dlaně. Jsem si vědoma, že vymezení skupin – zásadní a dílčí změna – je značně subjektivní a rozřazení některých znaků je nanejvýš sporné.

Příklad č. 1: JANŮV – PRVNÍ AŽ TŘETÍ LIST (jde o změnu pohybu číslovek + zkrácení znaku)

Viz DVD pracovni_video: januv_1az3list_L_039

Příklad č. 2: ODMĚNA (jde o vynechání první sekvence, tj. zkrácení znaku odmena_1)

Viz DVD atelier_video: odmena_1; odmena_2

Příklad č. 3: NUMERI (jde o změnu pohybu číslovek + zkrácení znaku)

Viz DVD pracovni_video: numeri_L_085

Příklad č. 4: SLEPÝ (jde o zvýšení počtu sekvencí u videa slepy_2)

Viz DVD atelier_video: slepy_1; slepy_2

Příklad č. 5: ZMRTVÝCHVSTÁNÍ (jde o zvýšení počtu sekvencí)

Viz DVD pracovni_video: zmrtvychvstani_L_221

Dále: BÁT SE BOHA, MALOVĚRNÝ, KŘESŤAN, POŽEHNÁNÍ/ ŽEHNAT, VEČEŘE PÁNĚ, ...

(2) Vytvoření znaku/ znak nebyl a je – jedná se o malou skupinu znaků, u nichž ve Slovníku nebyl uveden žádný znak, pouze odkaz na video, kde je vysvětlení významu v ČZJ. Zmíněnou skupinu znaků není s čím srovnat, tudíž nejde o změnu.

- Příklad č. 1: HNĚV BOŽÍ – viz DVD pracovni_vida: hnev_bozi_L_031
Příklad č. 2: RÁJ – viz DVD pracovni_vida: raj_L_133
Příklad č. 3: TĚLO KRISTOVO – viz DVD pracovni_vida: telo_kristovo_L_166
Příklad č. 4: ZÁKONÍK – viz DVD pracovni_vida: zakonik_L_207; zákoník_L_208
Příklad č. 5: ZLÝ- viz DVD pracovni_vida: zly_L_219; zly_L_220

Početní shrnutí: 83 znaků (76 hesel) zásadní změna; 133 znaků (129 hesel) dílčí změna; 12 znaků (9 hesel) vytvoření znaku. Celkový počet 228 znaků souhlasí s počtem všech změněných znaků (tj. 228 videí zaznamenaných v tabulce E_tabulka_006, ke shlednutí viz DVD pracovni_vida). Souhrnný počet hesel 214 nesouhlasí s počtem hesel uvedených v tabulce (195 hesel); je dáno tím, že hesla, u nichž je více než 1 znak (tj. 2 a více znaků) mohou spadat (spadají) zároveň do více skupin.

4.5. Potvrzení/ vyvrácení hypotéz

Předem je nutno uvést, že natáčení Slovníku s NR se uskutečnilo v roce 2010. Jsem si vědoma, že za 3 roky se opět mnohé změnilo, neboť proces tvoření křesťanských znaků v ČZJ je stále živý a produktivní. Některá videa v Příloze č. IV DVD tudíž nemusí mít aktuální platnost.

(1) Větší část znaků se výrazně promění, změny v provedení znaku budou zásadní (tj. změni se parametry znaku DEZ, TAB, SIG, HA, ORI). Hypotéza se nepotvrdila, neboť z celkového počtu 538 hesel Slovníku jsem v tabulce E_tabulka_006 (viz Příloha č. IV DVD) zaznamenala změny jen u 195 hesel. Více než polovina (133 znaků) ze všech 228 změněných znaků prošla změnou dílčí, nikoliv zásadní, jak jsem se domnívala.

(2) Změna (nový znak) mnohem lépe ponese význam daného pojmu. Hypotézu dosvědčují znaky, u nichž došlo k zásadní změně, např. KORINTSKÝM PRVNÍ A DRUHÝ LIST, OVOCE DUCHA SVATÉHO, PEČEŤ, POHAN, VÍRA (viz Příloha IV DVD pracovni_vida). K zásadním změnám znaků došlo pravděpodobně proto, že některé znaky dříve vymýšleli slyšící učitelé neslyšících (např. slyšící řádové sestry pro potřeby výuky náboženství neslyšících v období do roku 1955). Více viz kapitola (5.1.).

(3) Přibude mnoho nových jmenných znaků. Domněnka se nepotvrdila.

(4) Dojde nejen k proměně znaků, ale také u mnoha hesel dojde ke zvýšení počtu znaků pro jiné konotace daného českého slova. Předpoklad lze doložit na příkladu jména MARIE, kdy ke stejnému heslu existuje celkem 9 znaků (český a moravský znak pro jméno Marie

obecně, a 7 znaků pro další biblické osoby nesoucí jméno Marie). Více viz kapitola (5.1.2.). Mezi další příklady patří např. KŘEST, POHAN, SLEPÝ, SMLOUVA. Více viz kapitola (5.1.1.).

(5) Heslář Slovníku není úplný. Tvrzení je pravdivé, neboť ve Slovníku chybí např. názvy a označení jednotlivých biblických knih, pojmy z pohledu různých církví.

4.6. Značky použité v přepisu znaků³⁵

+	inkorporace (např. 5+MĚSÍC)
XXX-XXX	víceslovný český ekvivalent odpovídající významu jednoho znaku v ČZJ (např. SESTOUPENÍ-DUCHA-SVATÉHO)
ODKAZ: on	odkazuje na osobu (tvar ruky B)
INDEX: xxx	odkazuje na subjekt (tvar ruky d)
INDEX: mě, jeho, jí	odkaz na osobu v nepřímém pádu (tvar ruky γ)
KLF: popis	klasifikátor zastupující věc, osobu, vymezující oblast apod.
XXX-KLF: popis	výraz, který je doplněn klasifikátorem
SLOVESO (já-on)	směrové sloveso (subjekt-objekt)
NMS: popis	popisuje nemanuální složku znaku
GESTO: popis	popisuje prostředek, který se v promluvě použil, ale je spíše gestem
SZ č. X	specifický znak (Vysuček, 2008)

³⁵ Tabulka „Značky použité v přepisu znaků“ (Nováková, 2009, s. 61); tabulku jsem od Novákové přejala a upravila (zkrátila) pro své potřeby.

5. Specifika překladu doložená na videoukázkách a na Slovníku znaků křesťanských pojmů pro neslyšící

K rozboru již natočeného překladu biblického textu v ČZJ jsem zvolila: (1) video „Vejde do království nebeského...“ (Mt 5,1-2 + Mt 7,21-23), které je volně dostupné na webových stránkách³⁶ a vzniklo během ročního kurzu neslyšících konzultantů překladu organizovaného DOOR International; (2) pracovní video překladu (L 1,1-45), které mi poskytla Petráňová na základě souhlasu Klofáčové, neboť vzniklo ve spolupráci Klofáčové s Petráňovou. Obě videoukázky jsem mnohokrát prohlédla za účelem přepisu³⁷ výpovědi z ČZJ, který mi sloužil jako podklad pro podrobnou analýzu. Všimla jsem si (1) lexikální stránky – (a) oborové slovní zásoby pro oblast křesťanství, (b) jmenných znaků; (2) gramatiky ČZJ – (a) slovosledu, (b) využití prostoru, (c) střídání rolí, (d) nemanuálního chování, (e) klasifikátorů; (3) nejazykových specifíků – (a) zdroj překladu, (b) grafická stránka překladu. Rozbor obou videoukázek lze nalézt v přílohách viz Příloha č. II a č. III.

5.1. Jazyková specifika

Některé znaky křesťanských pojmů z éry působení slyšících řádových sester přetrvaly a byly spolu s novými znaky zaznamenány ve Slovníku znaků křesťanských pojmů pro neslyšící (2001), v dosud jediném křesťanský zaměřeném slovníku ČZJ u nás.

Některé původní znaky z té doby jsou dnes již některými neslyšícími odmítány, protože nenesou přesný význam znaku. (zdroj: ústní sdělení L. Klofáčové a D. Wagnera) Při nástinu aktualizace Slovníku se to projevilo např. u znaku OVOCE DUCHA SVATÉHO, který se podle Slovníku dříve překládal: DUCH NAPLNIT-UVNITŘ UKÁZAT. V současné době je nositelem významu číslovka DEVĚT artikulovaná u srdce s orientací dlaně od těla nebo k tělu. Znak DEVĚT zahrnuje devět Božích vlastností uvedených v následujících verších.

OVOCE DUCHA SVATÉHO – viz DVD: atelier_video: ovoce9_1; ovoce9_2; ovoce9_3

²²*Ovoce Božího Ducha* však je láska, radost, pokoj, trpělivost, laskavost, dobrota, věrnost,
²³*tichost a sebeovládání. Proti tomu se zákon neobrací. (Ga 5,22-23)*

³⁶ Vejde do království nebeského... <www.youtube.com/watch?v=uVPxKbrj1x8>

³⁷ Při přepisu výpovědi z ČZJ jsem vyšla z DP Nepřímá pojmenování v ČZJ (Nováková, 2009) a svůj přepis videa „Vejde do království nebeského...“ jsem s autorkou DP osobně konzultovala.

Rovněž názvy biblických knih, První list Korintským a Druhý list Korintským, doznaly podstatné změny. Dříve se označení dvou NZ knih znakovala: K (z dvouruční prstové abecedy) PRVNÍ DRUHÝ ODDÍL (v knize). Současný znak ÚDOLÍ znázorňuje polohu Korintu (leží na území mezi řeckou pevninou a poloostrovem Peloponés) a zároveň došlo k jinému pohybu číslovek.

KORINTSKÝM – PRVNÍ A DRUHÝ LIST – viz DVD: atelier_vida: korintskym_1a2_list
<i>Pavel, z vůle Boží apoštol Krista Ježíše, a bratr Timoteus církvi Boží v Korintu i všem bratřím v celé Achaji: (2 K 1,1)</i>

Některé znaky jsou přijaté pouze částečně, např. jen určitým regionálním společenstvím neslyšících. Pražská ani moravská varianta znaku MILOST uvedená ve Slovníku není pro brněnskou komunitu přijatelná, a proto se rokuje o podobě, která by lépe vyjádřila význam. Milost, tj. dar, který si jedinec nezaslouží. Mám k dispozici video s moravskou variantou znaku MILOST, nemohu ovšem zaručit, že je i dnes aktuální.

MILOST – viz DVD: atelier_vida: milost_2
<i>Anděl jí řekl: „Neboj se, Maria, vždyť jsi našla milost u Boha. (L 1,30)</i>

5.1.1. Specifická (oborová) slovní zásoba pro oblast křesťanství

V každém jazyce (i v ČZJ) je slovní zásoba určitým způsobem rozvrstvena. Také v ČZJ se vyskytují různé varianty znaků, které jsou určeny geografickými a/nebo sociálními faktory. Stratifikace jazyka (i ČZJ) se člení podle: (1) území – existují regionální dialekty; (2) profesní nebo zájmové skupiny – jedná se o sociolekty, tj. oborovou mluvu - (a) spisovnou – odborná terminologie různých vědních oborů, (b) nespisovnou – slang; (3) pohlaví – genderlekty; (4) věku – chronolekty; (5) národnosti – etnolekty. (Macurová, 2011)

V oblasti křesťanství se používá specifická slovní zásoba, kterou sdílí společenství křesťanů po celém světě, avšak většinová populace ji zpravidla nezná. Z nástinu aktualizace Slovníku vyplynula mnohá zjištění ohledně slovní zásoby, kterou nyní předkládám.

Existuje více znaků pro jedno heslo (v tomto případě vždy 2 znaky ke každému heslu):

- (a) synonyma – např. BABYLON (viz DVD: atelier_vida: babylon_1; babylon_2), JÓB (viz DVD: atelier_vida: job_1; job_2)

- (b) odlišnost ve významu – např. POTĚŠIT (ve smyslu udělat někomu radost; ve smyslu potěšit v zármutku), SLEPÝ (nemoc slepota; slepý-nevšímavý)
- (c) geografická variantnost – např. MILOST (viz DVD: atelier_video: milost_1; milost_2), OVOCE DUCHA SVATÉHO (viz DVD: atelier_video: ovoce9_1; ovoce9_2; ovoce9_3), PODOBENSTVÍ.

Tlumočník musí mít povědomí, pro jakou církev tlumočí, neboť existují různé znaky pro stejný pojem. Příslušnost ke konkrétní církvi má vliv na výběr znaku. Např. znak KŘEST – v katolické církvi – poltí hlavy, v protestantské církvi – ponoření těla. Jedná se o dva odlišné znaky (viz DVD atelier_video: krest_1; krest_2).

Dochází rovněž k odlišení významů – světského a křesťanského (v tomto případě vždy 2 znaky ke každému heslu). Např. CHVÁLA (pochválit – viz DVD atelier_video: chvala_1; chválit Boha – viz atelier_video: chvala_2), PEČEŤ (na dopis; ve vztahu k Bohu), POHAN (současnost – nevěřící v Boha; ve SZ = není ŽID), POUŤ (atrakce a kolotoče; putování procesí na poutní místo), SVĚTLO (svítit; světlý, jasný), SMLOUVA (na papíře s podpisem; dohoda stvrzená domluvenou směnou).

Některé znaky se řadí mezi kompozita (složeniny). Např. EVANGELIUM (DOBRÁ ZPRÁVA VYPRÁVĚT), CHARITA (CÍRKEV POMOC), KŘEŠŤAN (NÁSLEDOVAT JEŽÍŠ NÁSLEDOVAT).

V určitých znacích se používají číslovky – např. KORINTSKÝM PRVNÍ A DRUHÝ LIST, LEVITICUS (= MOJŽÍŠ TŘETÍ), OVOCE DUCHA SVATÉHO (číslovka DEVĚT).

V přepisu videoukázky „Vejde do království nebeského...“, tj. Mt 7,21-23 se objevil specifický pojem – vejít do království nebeského – je zde znakován dvěma způsoby. Jednou se jedná o aktivitu lidí, viz podtržený znak v přepisu první části 21. verše: „²¹Ne každý, kdo mi říká, ‚Pane, Pane, vejde do království nebeského;‘ = KLF: **nebe JEHO** (Boží) **KRÁLOVSTVÍ OSLOVIT (já-oni)** KLF: **lidé KDO** INDEX: **mně ŘÍCT (oni-já) OSLOVIT (oni-on) PÁN MODLIT-SE OSLOVIT (oni-on) PÁN MODLIT-SE** KLF: **dav lidí vejít do nebe NEBE BÝT** (bud. č.). Zde se jedná o dvouruční znak. Podruhé jde o aktivitu Boha, viz podtržený znak v přepisu druhé části 21. verše: „*ale ten, kdo činí vůli mého Otce v nebesích.*“ = **ON** (odkaz do nebe) **OTEC JEHO VŮLE KDO VIDĚT (on-Bůh) VZOR (dle Boha) STEJNÝ INDEX: toho VZÍT (Bůh-on/ona, do nebe)**. V tomto

případě jde o jednoruční znak. Heslo – vejít do království nebeského – s sebou nese další zajímavost, a sice, není obsaženo ve Slovníku znaků křesťanských pojmů pro neslyšící.

5.1.2. Jmenné znaky

Užívání prstové abecedy v ČZJ je příkladem kontaktu ČZJ s většinovým jazykem, s češtinou. V ČZJ existují dvě podoby prstové abecedy: (1) jednoruční – artikulovaná jednou rukou a (2) dvouruční – „obrazy“ písmen se artikulují dvěma rukama. Použití prstové abecedy v ČZJ slouží zejména k vyhláskování: (1) cizích slov, (2) nových neznámých výrazů, (3) odborných názvů (termínů), (4) jmenných znaků. (Macurová, 2011)

Dosud neexistují znaky pro všechna vlastní jména biblických osob. Jmenné znaky z videoukázek a ze Slovníku jsem podle klasifikace Faltínové (2008) rozčlenila do následujících skupin:

(1) obecné (tradiční) jmenné znaky – např. ADAM, JOSEF, MARIE - souvisejí s legendami o svatých

(2) jmenné znaky závislé na mluveném jazyce – inicializované jmenné znaky, tj. vyhláskované začáteční písmeno z prstové abecedy spolu s pohybem

(a) pomocí prstové abecedy – dvouruční: např. ALŽBĚTA, GABRIEL, HERODES, THEOFIL; jednoruční: ZACHARIÁŠ

(b) modifikované – JEREMJÁŠ

(3) jmenné znaky nezávislé na mluveném jazyce - deskriptivní znaky – např. JÓB (na základě vnější charakteristiky).

Když se v bibli mluví o Adamovi, vždy se jedná o stejného člověka. Pouze v případě jednoho verše (1 K 15,45), kde se toto jméno vyskytne a které jsem zvýraznila, jde o obrazné vyjádření.

Jak je psáno: „První člověk Adam se stal duší živou“ – poslední Adam je však Duchem oživujícím. (1 K 15,45)

Poslední Adam totiž označuje Ježíše Krista, a pokud by překladatel přeložil spojení „poslední Adam“ znakem JEŽÍŠ, nezachoval by metaforu ze zdrojového textu. Pouze jednou se tedy Adam překládá jako NOVÝ ČLOVĚK. Překladatel se potýká s těžkostmi, které se týkají obsahu, formy i žánru.

Pro jméno Marie se běžně užívá jeden znak (nějaká Marie), ovšem u biblických postav je mezi neslyšícími křesťany tendence přidělit jeden znak každé Marii, která se v Bibli vyskytne. V Bibli je celkem sedm osob se jménem Marie a pro některé (Marie, matka Ježíšova; Marie, sestra Marty a Lazara; Marie Magdalská) už vznikly jmenné znaky, jiné se znakují např. MARIE JAKUB JEHO MATKA.

V českém jazyce se setkáváme s ustáleným překladem: (1) Marie z... - např. Marie z Magdaly; (2) Marie + adjektivum – např. Marie Kleofášova; (3) Marie + funkce (sestra, matka) – např. Marie, matka Jakubova i Josefova.

1) Marie, matka Ježíšova – viz DVD atelier_vida: Marie_matka_Jezise

¹⁶ <i>Jákob pak měl syna Josefa, muže Marie, z níž se narodil Ježíš, řečený Kristus. (Mt 1,16)</i>

2) Marie z Magdaly – viz DVD atelier_vida: Marie_Magdalska
--

3) Marie, matka Jakubova i Josefova – viz video: Marie_matka_Jakuba_Josefa
--

⁵⁶ <i>mezi nimi Marie z Magdaly, Marie, matka Jakubova i Josefova, a matka synů Zebedeových. (Mt 27,56)</i>
--

4) jiná Marie – viz DVD atelier_vida: Marie_jina
--

⁶¹ <i>Byla tam Marie z Magdaly a jiná Marie, které seděly naproti hrobu. (Mt 27,61)</i>
--

5) Marie, sestra Marty a Lazara – viz DVD atelier_vida: Marie_sestra_Lazara

¹ <i>Byl nemocen jeden člověk, Lazar z Betanie, z vesnice, kde bydlela Marie a její sestra Marta.</i>
--

² <i>To byla ta Marie, která pomazala Pána vzácným olejem a nohy mu otřela svými vlasy; a její bratr Lazar byl nemocen. (J 11,1-2)</i>

6) Marie Kleofášova – viz DVD atelier_vida: Marie_matka_Kleofase
--

²⁵ <i>U Ježíšova kříže stály jeho matka a sestra jeho matky, Marie Kleofášova a Marie Magdalská. (J 19,25)</i>

7) Marie, matka Jana, zvaného Marek – viz DVD atelier_vida: Marie_matka_Jana
--

¹² <i>S tím vědomím šel do domu Marie, matky Jana, zvaného Marek. Tam se shromáždilo mnoho lidí a modlili se. (Sk 12,12)</i>

5.1.3. Slovosled veršů

Znakové jazyky obecně se řadí mezi „topic-comment“ jazyky, jejich struktura je TOPIC – COMMENT, příp. TIME (ČASOVÝ RÁMEC) – TOPIC – COMMENT, příp. PLACE (PROSTOROVÝ RÁMEC) – TOPIC- COMMENT. Za základní (bezpříznakový) slovosled v ČZJ se považuje S-O-V nebo O,-S-V s využitím topikalizace³⁸. Stavba věty v ČZJ má obvykle pořadí: (1) adverbiale temporis (přísluvečné určení času), (2) adverbiale loci (přísluvečné určení místa), (3) další větné členy, (4) verbum (sloveso) se řadí až na konec věty. Tázací výrazy se kladou v ČZJ nejčastěji na konec věty, nebo se opakují na začátku i na konci věty, tzv. echo. Slovosled vět oznamovacích a tázacích (otázky zjišťovací a doplňovací) se neliší, vyjma použití tázacích výrazů v doplňovacích otázkách. Zásadní význam při odlišení otázek od běžného sdělení nesou nemanuální prostředky ZJ. Vytvořit gramaticky správnou otázku bez zapojení NMS je zhora nemožné. (Nováková-Šůchová, 2008)

Biblický text - Mt 7,21-23 - který jsem analyzovala (viz Příloha II.), je v češtině uvozen nadpisem „O pravém učedníku“ a je přímou řečí Ježíše Krista. Ve volně dostupné videoukázce na internetu s názvem „Vejde do království nebeského...“ je text se shodným označením veršů převeden do ČZJ pomocí přímých řečí tří skupin osob – vypravěče, Ježíše a učedníků.

V ČZJ se zde v podstatě uplatňuje překlad po smyslu – vyjádření hlavní myšlenky verše, spíše několika veršů, nejčastěji však logického obsahového úseku, např. odstavce. Díky povaze ZJ je zcela vyloučen překlad slovo od slova a jen stěží se ve ZJ realizuje metoda překladu „verš po verši“.

V tabulce níže je zaznamenán překlad, přesněji řečeno přepis výpovědi z ČZJ, dvou konkrétních biblických veršů, a sice Mt 7,22-23. „Holý překlad“ je zvýrazněn tučným písmem.

²²*Mnozí mi řeknou v onen den: ‚Pane, Pane, což jsme ve tvém jménu neprorokovali a ve tvém jménu nevymýтали zlé duchy a ve tvém jménu neučinili mnoho mocných činů?‘²³A tehdy jim*

³⁸ topikalizace – přesunutí rématu do pozice tématu, tedy na začátek věty (Nováková-Šůchová, 2008)

<i>prohlásím: ‚Nikdy jsem vás neznal; jděte ode mne, kdo se dopouštíte nepravosti.‘ (Mt 7,22-23 ČEP³⁹)</i>	
<i>Role vypravěče:</i>	KLF: lidé VIDĚT-KLF: lidé po sobě NMS: zděšení POSTAVA-KLF: jít postupně za ním
<i>Role učedníků:</i>	OSLOVIT (oni-on)
<i>Role Ježíše:</i>	GESTO: stop NMS: záklon těla, odmítnutí
<i>Role učedníků:</i>	OSLOVIT (oni-on) NMS: zděšení BÝT (min. č.) TVŮJ UČIT (ty-oni, opakovaně) MY VZOR (dle Boha) UŽ UČIT (my-oni) NIC NMS: nespravedlnost OSLOVIT (oni-on)
<i>Role Ježíše:</i>	GESTO: stop NMS: záklon těla, stažené koutky úst, odmítnutí
<i>Role vypravěče:</i>	POSTAVA-KLF: jít za ním po jednom NMS: zděšení
<i>Role učedníků:</i>	OSLOVIT (oni-on) BÝT (min. č.) KLF: osoby DUCH ZLÝ NAPLNIT-V-NICH (3x opakovat) TY ROZKÁZAT (ty-oni) PRYČ (3x) ZMIZET (2x) VZOR (dle Boha) MY INDEX: jemu (3x opakovat) UŽ GESTO: a nic
<i>Role vypravěče:</i>	POSTAVA-KLF: jít postupně za ním OSLOVIT (oni-on)
<i>Role Ježíše:</i>	GESTO: stop NMS: záklon těla, stažené koutky úst, výrazný zápor
<i>Role vypravěče:</i>	POSTAVA-KLF: jít za ním NMS: zoufalství OSLOVIT (oni-on)
<i>Role učedníků:</i>	KLF: osoby BÝT (min. č.) NEMOCNÝ RŮZNÝ (3x opakovat) TY MOC (schopnost) ROZKÁZAT (ty-oni) ZDRAVÍ TY ROZKÁZAT (ty-oni) ZAJÍMAT-SE ZÁZRAK UKAZOVAT (ty-oni, opakovaně) ZÁZRAK (2x) RŮZNÝ (opakovaně) VZOR (dle Boha) MY UŽ INDEX: jemu (3x opakovat) GESTO: nic
<i>Role vypravěče:</i>	POSTAVA-KLF: jít postupně za ním OSLOVIT (oni-on)
<i>Role Ježíše:</i>	ŘÍCT (oni-já) GESTO: stop (oběma rukama, zdůraznění, záklon těla, stažené koutky úst) NMS: zápor NMS: zdvižené obočí, otázka doplňovací PROČ

³⁹ V celé práci jsem používala bibli podle ekumenického vydání (ČEP), protože pomocí stránek <www.bible.net.cz> lze snadno vyhledávat konkrétní pasáže.

	ON (odkaz do nebe vlevo levou rukou) OTEC JEHO (levá ruka zůstává na JEHO a pravá dál znakuje) VŮLE TY VIDĚT (on-Bůh) NMS: opovržení VIDĚT (on-Bůh-mimo) (po celou dobu zůstává levá ruka na JEHO) VYNECHAT JINÝ SKUTEK VY VŠICHNI ZLÝ ŠPATNÝ HŘÍCH TEĎ GESTO: odstranit (vás) NMS: obočí nahoru, jasný? (pokyvování hlavou). Následuje pauza a upoutání pozornosti diváka.
<i>Role</i> <i>vypravěče:</i>	UČIT (Ježíš-učedníci; opakovaně)

Na příkladu přepisu veršů L 1,16-17 demonstrují odlišnost slovosledu v ČZJ ve srovnání s českým jazykem. V překladu českého textu do ČZJ se běžně objevuje přesunutí pořadí informací mezi větami, v tomto případě mezi jednotlivými verši. Například jméno Eliáš je v ČEP v 17. verši, v přepisu z ČZJ jej nacházíme takřka na začátku výpovědi. Z ukázky je rovněž patrné, že přepis výpovědi zahrnuje oba (16. a 17.) verše, nelze je ovšem oddělit a určit, kde přesně začíná a končí přepis daného verše.

¹⁶ A mnohé ze synů izraelských obrátí k Pánu, jejich Bohu; ¹⁷ sám půjde před ním v duchu a moci Eliášově, aby obrátil srdce otců k synům a vzpurné k moudrosti spravedlivých a připravil Pánu lid pohotový.“ (L 1,16-17 ČEP)	
<i>Role</i> <i>anděla:</i>	ON SÁM DĚLAT KLF: postava INDEX: ten JAKO TAKÉ HISTORIE TAM ELIÁŠ DUCH NAPLNIT (Bůh-on) MOC (schopnost) ON TAKÉ HOP KLF: postava (Jan) ON KLF: postava (Jan – ruka zůstává, zatímco druhá ruka dál znakuje) KLF: velké množství ŽID ONI PROBUDIT (opakovaně) OBRÁTIT-SE (k Bohu; oni-Bůh) ODKAZ: oni ODKAZ: k němu (k Bohu) TVŮJ BŮH. TY KLF: osoba OTEC ON SYN NMS: obočí dolů, negace PŘÍT-SE (otec-syn) KLF: postava (Jan) ON INDEX: on-oni OZNÁMIT (on-oni; 2x) ZMIZET (ono) VZTAH POKOJ (mír) NMS: spokojenost. ZA-DRUHÉ NMS: obočí dolů, negace KLF: velké množství NEPOSLOUCHAT (Boha; oni-Bůh) ON KLF: postava (Jan) INDEX: on-oni MOUDROST SPRAVEDLIVÝ VZTAH (s Bohem; on-Bůh; pevný). ZA-TŘETÍ KLF: postava (Jan) ON ON (Bůh) INDEX: Bůh-Jan INDEX: Jan-oni PŘED PŘIPRAVIT OZNÁMIT (on-oni; opakovaně) KLF: postava (Jan –

	ruka zůstává, zatímco druhá ruka dál znakuje) PŘÍCHOD-PÁNĚ (zprava ze shora).
--	--

5.1.4. Prostor

Ve ZJ (i v ČZJ) se prostor používá pro: (1) vyjádření reálných prostorových vztahů (tj. topografický prostor) - pomocí klasifikátorů jsou vyjádřeny prostorové vztahy např. při (a) popisu místnosti, (b) střídání rolí; (2) gramatické účely (tj. gramatický prostor) – jedná se o ustálené (a) vyjádření času na časových osách, (b) umístění zájmen a slovesných osob – konvenční prostorové uspořádání účastníků komunikace se týká zájmen osobních i přivlastňovacích. (Kuchařová, 2005)

Blake, tlumočnice ASL, zmiňuje na DVD „Tips and Techniques for Signing the Scriptures“, že rozmístění lidí, věcí, míst, ale i časů a prostorů ve znakovacím prostoru má zásadní vliv na pochopení poselství. Doporučuje tlumočnickům, aby si předem umístili některé typy lidí a objektů (např. Bůh, Ježíš, nebe, lidstvo, Satan, peklo). Blake popisuje situaci v ASL, kde Bůh a nebe je vždy vpravo nahoře, a také Ježíš téměř vždy vstupuje na scénu z pravé strany, kterou označuje jako Boží stranu. Satan a peklo jsou vždy vlevo dole a obvykle jsou znakovány levou rukou. Lidé, farizejové, Egypt jako země otroctví, svět obecně je obvykle na levé straně, protože to není Boží strana. Zaslíbená země je buď vpředu před tělem, pokud tam Izraelité už jsou (v přítomnosti), a pokud do zaslíbené země teprve putují, bude vpravo (v budoucnosti), tedy také na Boží straně. Někdy, pokud je na scéně příliš mnoho postav, věcí a míst, je možné při tlumočení jeden prostor odsunout a vytvořit nový prostor pro nové postavy a místa. Blake dále uvádí, že některé prvky (postavy a předměty) nemusí být umístěny. Např. pokud jde o postavu, která se v příběhu objeví jen jednou, něco udělá a zase odejde. V takovém případě stačí říct jméno oné postavy, co řekla, a dál pokračovat v příběhu. (Blake, 2000)

Podle Petráňové (zdroj: osobní sdělení), která se mimo jiné zabývá tlumočením neslyšícím věřícím, v ČZJ není pravidlo, že by se Bůh pravidelně znakoval na „své“ straně. Volba pravé či levé strany pro postavu Boha závisí na umístění tlumočnicka v kostele, který nepochybně využije prostor, který se mu nabízí.

V biblických příbězích se vyskytují tři typy prostorů – země, nebe, peklo (podsvětí). Ježíš se pohybuje občas na zemi, v konkrétních verších hovoří o odchodu k Otci, a po zmrtvýchvstání se nachází u Otce v nebi.

V přepisu verše Mt 7,21 Ježíš hovoří (v posledním řádku tabulky) o tom, že Otec (Bůh) sedí v nebi a on (Ježíš) bude sedět po jeho pravici. Nebe je v této konkrétní ukázce znázorněno vlevo nahoře.

²¹ <i>Ne každý, kdo mi říká, „Pane, Pane“, vejde do království nebeského; ale ten, kdo činí vůli mého Otce v nebesích. (Mt 7,21 ČEP)</i>	
<i>Role Ježíše:</i>	KLF: nebe JEHO (Boží) KRÁLOVSTVÍ ; výrazná pauza OSLOVIT (já-oni) VIDĚT (já-oni) KLF: lidé KDO INDEX: mně ŘÍCT (oni-já)
<i>Role učedníků:</i>	OSLOVIT (oni-on) PÁN MODLIT-SE OSLOVIT (oni-on) PÁN MODLIT-SE VŠICHNI PODROBNĚ KLF: dav lidí vejít do nebe NEBE BÝT (bud. č.) NMS: obočí nahoru, hlava dopředu; otázka zjišťovací.
<i>Role Ježíše:</i>	NMS: zápor hlavou RŮZNĚ VŠICHNI KLF: dav lidí vejít do nebe NEBE JAK NMS: obočí dolů, hlava doleva; otázka doplňovací.
<i>Role vypravěče:</i>	NMS: kývnutí hlavou ON (odkaz do nebe vlevo levou rukou) OTEC JEHO (levá ruka zůstává na JEHO a pravá dál znakuje) VŮLE KDO VIDĚT (on-Bůh) VZOR (dle Boha) STEJNÝ SKUTEK INDEX: toho VZÍT (Bůh-on/ona, do nebe; =doleva nahoru jednou rukou) NMS: dobře, pokývání hlavou.
<i>Role Ježíše:</i>	NMS: kývnutí hlavou ON OTEC SEDĚT -KLF: v nebi (vlevo nahoře) JÁ SEDĚT -KLF: po pravici (Boha) VÝVOJ SVĚT KONEC POVOLAT (já-oni, opakovaně) VZÍT (já-oni, do nebe; doleva nahoru oběma rukama) POVOLAT (já-oni; opakovaně) VZÍT (já-oni, do nebe; doleva nahoru oběma rukama) KLF: ostatní ZŮSTAT ODMÍTNOUT (já-oni).

Zmíněnou pasáž (poslední řádek tabulky) ovšem zdrojový text neobsahuje, tudíž nejde o překlad, ale o přidanou informaci. Podobně „údaje navíc“ jsou v přepisu pasáže, která 21. verši ve videoukázce předchází.

¹*Když spatřil zástupy, vystoupil na horu; a když se posadil, přistoupili k němu jeho učedníci.*

²*Tu otevřel ústa a učil je. (Mt 5,1-2 ČEP)*

<i>Role vypravěče:</i>	KLF: postava ON JEŽÍŠ KLF: postava KLF: kolem něho LIDÉ KLF: přijít jednotlivě KLF: přijít davy JEŽÍŠ VIDĚT (Ježíš-dav lidí) NMS: spokojený pohled HORA KLF: osoby jednotlivě vystoupit na horu SEDĚT-KLF: na horu VIDĚT (Ježíš-učedníci) NMS: radost UČEDNÍK MŮJ KLF: přijít jednotlivě KLF: přijít davy SEDĚT-KLF: lidé na horu UČIT (Ježíš-učedníci, opakovaně).
------------------------	--

Ukázka nám dokládá působení Ježíše na zemi., zároveň se jedná o uvedení do kontextu, které odpovídá úseku Mt 5,1-2. V překladu „Vejde do království nebeského...“ sice 5. kapitola Matouše uvedena není, ale pro ČZJ je zasazení příběhu do určitého rámce příznačné.

5.1.5. Střídání rolí

Prostor, který popisuje skutečné prostorové vztahy, se uplatňuje i při tzv. střídání rolí. Střídání rolí je typický postup výstavby textu ve ZJ (i v ČZJ), zvláště pro vyprávění. Podstatou je, že mluvčí užívá své tělo pro zastoupení někoho jiného, tj. přebírá role postav ze svého vyprávění. Změna rolí se vyjadřuje především nemanuálním chováním: (1) změnou pozice těla, (2) změnou pozice hlavy, (3) změnou směru pohledu, (4) změnou výrazu obličeje. Využívá se (a) horizontální osa (vpravo/vlevo) pro přebírání rolí osob umístěných ve znakovacím prostoru i (b) vertikální osa (nahoru/dolu) pro zastoupení postav různé výšky (např. rodič a dítě) nebo různého společenského postavení (nadřizený a podřizený). (Macurová, 2011)

Po umístění jednotlivých postav Blake tlumočnickům doporučuje, aby využili svůj obličej a pohyb těla k vyvolání vizuální představy dané osoby. Pokud jednotlivec něco říká nebo dělá, je třeba to vyjádřit v jeho znakovacím prostoru, čímž se uplatňuje prostředek střídání rolí. Jako vhodné se jeví třeba i naklonění do prostoru posluchače a vystižení jeho reakce, i když to není součástí textu. Postavy je nutno tvořit logickými způsoby používáním adekvátního pohledu očí a mimiky. Pohled očí slouží rovněž k naznačení vztahů mezi účastníky vyprávění. Pokud je některá z osob větší, starší nebo mocnější, bude shlížet dolů a podřizený jedinec bude vzhlížet vzhůru. Každý, kdo mluví s Bohem, k němu vždy vzhlíží. Také vypravěč je jednou z postav, a pokud tlumočnick zaujímá roli vypravěče, dívá se přímo do kamery. (Blake, 2000)

Překlad do ČZJ se v narativních textech realizuje s maximálním využitím střídání rolí, tj. pomocí rozhovoru zúčastněných osob. Role vypravěče se užívá pouze v případě, že se jedná o popisný text, který není možné vylíčit pomocí jednajících osob. Zásadní úlohu při střídání rolí hraje umístění postav v prostoru, které podstatně ovlivňuje porozumění biblické pasáži v ČZJ. V textech, v nichž vystupuje role Boha nebo anděla, je podstatné směřování jejich pohledu shora dolů. Naopak každý, kdo se setká s božími bytostmi, směřuje svůj pohled vzhůru.

V přepisu verše L 1,13 je uvedena skutečnost doložena prostřednictvím tří postav – vypravěče, Zachariáše a anděla. Zachariáš vzhlíží vzhůru směrem k andělovi, avšak anděl i Bůh, o němž se anděl zmiňuje, shlíží dolů.

¹³ <i>Anděl mu řekl: „Neboj se, Zachariáši, neboť tvá prosba byla vyslyšena; tvá manželka Alžběta ti porodí syna a dáš mu jméno Jan. (L 1,13 ČEP)</i>	
<i>Role vypravěče:</i>	ON PÁN ODKAZ: on JEHO (boží) ON VIDĚT (Zachariáš-anděl; vzhlíží vzhůru)
<i>Role Zachariáše:</i>	NMS: příkrcení těla, vypoulené oči ZDĚSIT-SE RESPEKT
<i>Role anděla:</i>	VIDĚT (já-on; shlíží dolů) NMS: milý, vlídný OSLOVIT (já-on) ZACHARIÁŠ TY NEBÁT-SE (dětský znak) TVŮJ MODLIT-SE TY INDEX: k němu (k Bohu) ON (Bůh) VIDĚT (Bůh-ty; shlíží dolů) NMS: pokyvování hlavou, spokojený výraz Boha ŽEHNAT (Bůh-ty) BÝT (bud. č.) ALŽBĚTA PORODIT NMS: radost SYN TY DÁT-JMÉNO (ty-on) JAN.

5.1.6. Nemanuální složka znaku

NMS, tj. nemanuální chování je nedílnou součástí ZJ, prostřednictvím pohybů hlavy a horní části trupu, mimiky a pohybů úst jsou předávány informace: (1) gramatické - např. (a) vyjádření podmínky; (b) střídání rolí; (c) rozlišení různých typů vět (např. otázka, oznámení); (d) vyjádření záporu; a/nebo (2) pragmatické – (a) vyjádření stupně vlastností nebo různých okolností děje; (b) komunikační součást některých znaků - vyjádření emocí (hněv, smutek, štěstí atd.; kývnutí hlavy k vyjádření souhlasu). (Macurová, 2011)

Z ukázek analyzovaných v této práci (Mt 5,1-2 + Mt 7,21-23 a L 1,1-45) je patrné, že v roli vypravěče je nemanuální chování neutrální, leckde dokonce vážné. Z rolí jednotlivých aktérů je ovšem zřejmé, jak se dané postavy tváří, eventuálně co si myslí. Mnohdy se jedná o přidané

informace, které v psaných textech pochopitelně nejsou, neboť vychází z povahy ZJ. V psaných jazycích nepoznáme, jak se např. Ježíš tvářil a jaký z toho měl pocit. V ilustracích a ve filmu se však výraz tváře také znázorňuje. Domnívám se, že v ČZJ nemůže být neutralita zachována, protože povaha ZJ je taková, že nám tyto informace doplňuje.

5.1.7. Klasifikátory

Použití klasifikátorů je ve ZJ i v některých mluvených jazycích (např. čínština, indiánské jazyky) velmi rozšířené, proto lze ZJ řadit mezi tzv. klasifikátorové jazyky. KLF je jazykový prostředek, který zastupuje jméno a odkazuje na nějaký rys referenta (člověka, předmětu, zvířete), ke kterému jméno odkazuje. KLF mají podobnou funkci jako zájmena, je možné je užit až po ukázání základního znaku pro předmět, o němž se mluví. Stávají se součástí sloves pohybu a umístění. Všechny KLF jsou reprezentovány tzv. klasifikátorovými tvary ruky, které se mohou v různých ZJ lišit. (Kuchařová, 2005)

Třídění klasifikátorů není jednotné, časté je třídění podle vlastností: (1) tvar, (2) velikost, (3) materiál, (4) umístění/uspořádání, (5) množství, (6) konzistence. Jiná klasifikace vymezuje: (1) KLF celého předmětu (např. člověk, dopravní prostředky, obdélníkové předměty, atd.), (2) KLF částí těla (lidí a zvířat), (3) KLF držení (proměna KLF v závislosti na tvaru a velikosti drženého předmětu), (4) KLF tvaru a rozměru (specifikátory) – tento typ se ovšem nepojí se slovesy a nepodílí se na stavbě přísudku. (Macurová, 2011)

Podle Blake KLF pomáhají vytvořit mentální obraz děje (toho, co se odehrává). Jeden ze způsobů použití klasifikátorů je znázornění pohybu lidí, také lze použít KLF pro nohy, oči (pohled očí na někoho). Někdy mohou být KLF použity k naznačení vztahů nebo postojů. Některé KLF slouží k vyjádření biblického významu u známých slov (např. nádoby s vodou, archa/schrána Hospodinovy smlouvy) – napoví, jak daná věc vypadá (KLF držení). Jindy mohou KLF pomoci objasnit neznámá slova (např. urím a tumím v Ex 28,30). KLF neslouží k tomu, aby tlumočníci neslyšící společenství poučili, jak něco vypadá. Pouze jim dává jistou míru porozumění pojmu, aby tlumočníci mohli dál pokračovat. Není třeba zabíhat do detailů, stačí dát jen náznak porozumění tomu, jak by to mohlo vypadat, nač by se to mohlo použít, a pokračovat dál tak, aby zbytek textu dával smysl. (Blake, 2000)

5.2. Nejazyková specifika

Překlady biblických textů do ZJ (i ČZJ) ovlivňují vedle jazykových specifik velmi významně i další okolnosti, které jsem souhrnně označila jako nejazyková specifika.

5.2.1. Zdroj a kánon překladu

V každém projektu překladu bible, je třeba hned zpočátku stanovit, který zdroj (text) bude výchozí a podle kterého kánonu se bude postupovat. Jedná se o zásadní rozhodnutí, které musí členové překladatelského týmu učinit již na počátku své práce, protože na něj navazuje celá řada dílčích kroků. Viz kapitola (2.6.). Například je nutné určit, které knihy je třeba přeložit, které nepřekládat, neboť nejsou zahrnuty např. v palestinském kánonu (akceptují jej protestanté; je v něm o sedm knih méně než v alexandrijském kánonu, který uznává katolická církev). Vzhledem k tomu, že v komunitě neslyšících vzniká jeden překlad bible za dvě až tři generace, je stanovení zdroje i kánonu velmi významné.

5.2.2. Geografické a kulturní znalosti

Nezbytnou výbavu překladatelů, zvláště překladatelů do ZJ, představují geografické a kulturní znalosti biblické historie, které značně ovlivňují podobu, ale také pochopitelnost výsledného překladu. Kupříkladu v Izraeli nejsou žádné vysoké hory, a proto pokud v textu máme sdělní např. „*Mojžíš tedy vystoupil na horu a horu přikryl oblak.*“ (Ex 24,15 ČEP), je zapotřebí v ZJ znázornit malý kopec, nikoliv vysokou horu. Pokud se překládá text, v němž „někdo vyšel z Jeruzaléma“, např. „*vyšel Jeremjáš z Jeruzalém a šel do země Benjamínovy, aby se tam ujal svého podílu uprostřed lidu.*“ (Jr 37,12 ČEP), je nutností, že dotyčná osoba sestupuje z kopce, protože město Jeruzalém se rozkládá na kopci. Například domy v Izraeli nemají klasickou střechu do špičky, na kterou jsme u nás zvyklí, ale mají střechu plochou. Překladatelé proto musí domy v Izraeli zobrazit tak, jak skutečně vypadají, tedy s rovnou střechou. Jestliže se v biblických příbězích vypráví o hostině, např. „*Ustanovili tě při hostině správcem? Nevyvyšuj se! Bud' mezi ostatními jako jeden z nich, postarej se o ně a až potom si sedni.*“ (Sir 32,1 ČEP), je zapotřebí znázornit, že v té době měli nízké stolky, a tudíž se u hostiny fakticky leželo.

Z uvedených příkladů je evidentní, že znalost geografického a kulturního kontextu má při překladu zásadní vliv na volbu konkrétních specifikátorů tvaru a velikosti (typ KLF).

5.2.3. Univerzální překlad

V komunitě neslyšících vzniká obvykle pouze jeden překlad. Jedním z důvodů bývá, že se jedná o první překlad bible do ZJ dané země, a proto by měl být univerzální, aby vyhovoval všem. Jediný překlad nerozlišuje příjemce z řad jednotlivých církví, ani nezohledňuje účel, ke

kterému bude používán (např. při soukromém studiu bible, při bohoslužbách). Jedná se tedy o překlad, který by měl vyhovovat všem neslyšícím daného státu. Snaha vytvořit takový překlad, který by byl přijatelný pro celou (většinu) komunitu neslyšících dané země, je mnohem obtížnější úkol, než je tomu u překladů do psaných jazyků.

5.2.4. Školení neslyšících konzultantů

Vzhledem k tomu, že většina neslyšících obvykle není vysokoškolsky vzdělaná (zvláště v lingvistice svého národního ZJ), je nezbytné, aby byli neslyšící členové týmu překládajícího bibli speciálně vyškoleni. Neslyšící konzultanti se vzdělávají v lingvistice národního ZJ, v oblasti překladu a biblických studií, aby byli připraveni v týmu zastávat důležitou roli překladatelských konzultantů znakového jazyka. Školení neslyšících konzultantů zajišťují např. organizace DOOR International a CICBTSL.

5.2.5. Figurant

Na figuranta, který prezentuje překlad do národního ZJ na videozáznamu, jsou též kladeny jisté požadavky. Ne vždy bývá figurant a překladatel či překladatelský konzultant znakového jazyka tatáž osoba, ovšem podmínku, aby pocházel z komunity neslyšících, samozřejmě splňovat musí. U figuranta se předpokládá např. přijatelné vizuální vzezření, prezentační dovednosti před kamerou, znalost komunity neslyšících, soulad s křesťanskými normami. Vybrat figuranta, který by byl akceptovatelný z hlediska jazykového i obecně lidského pro většinu neslyšící komunity, je nadmíru svízelný úkol.

5.2.6. Počet fází a revizí překladu

Porovnáním podkapitol Proces překladu (viz 2.5.) a Projekty v zemích (viz 3.1) je zřejmé, že proces překladu biblických textů do ZJ je mnohem obtížnější než překlady do psaných jazyků. Týká se to zvláště vysokého počtu jednotlivých fází a revizí překladu, který vychází (1) z potřeby opakovaných natáčení v důsledku opravy problematických částí, (2) z nutnosti provedení kontrol porozumění natočených pasáží. Zatímco fáze kontroly porozumění je při překladu do ČZJ nezbytná, při překladech do psaných jazyků se vůbec neuplatňuje.

5.2.7. Grafická stránka překladu

Pro neslyšící, kteří přijímají většinu informací výhradně zrakem, je důležitou součástí též vizuální stránka překladu. Dokladem je grafické ztvárnění videoukázky „Vejde do království nebeského...“ (Mt 5,1-2 + Mt 7,21-23), která je volně dostupná na internetu.

Po spuštění ukázky se střídá použití (1) červeného rámečku s otazníkem v pravém horním rohu (symbol otázky) se (2) zeleným rámečkem s vykřičníkem v pravém horním rohu (symbol odpovědi). Následuje vyobrazení (3) symbolu příběhu – černobílý obrázek se šipkou označující království nebeské. Symbol příběhu je poté zobrazen v malém kolečku v pravém dolním rohu po celou dobu znakování. Jakmile začne samotný překlad biblických veršů, vlevo dole se objeví (4) žluté označení verše v podobě - Matouš 7:21-23. V průběhu překladu označení verše - Matouš 7:21-23 - stále tlumeně svítí.

V úvodu, který je graficky znázorněn červeným a zeleným rámečkem, se ještě nejedná o samotný překlad biblických veršů, ale o jakýsi metodicko-didaktický postup výkladu. Vysvětlování formou dialogu je pro neslyšící příznačné. Konkrétně zde je nejprve položena kladná otázka zjišťovací, vzápětí následuje odpověď ‚ne‘ s jednoduchou ústřední odpovědí z bible.

Použití vizuálních prostředků (barevné rámečky, symbol příběhu, barevné označení veršů) slouží k upoutání pozornosti, k zpřehlednění výpovědi v ČZJ a zároveň k lepšímu porozumění biblických pasáží.

Závěr

V komunitě neslyšících dosud neexistuje překlad celé bible do některého ZJ a celosvětově se jedná o jazykovou a kulturní menšinu, která do nedávné doby o biblické zvěsti nic nevěděla. Cílem překladu do ČZJ je šíření zvěsti, při interpretaci kérygmatu překladatelé usilují o aktualizaci do konkrétní situace (neslyšících Čechů žijících na počátku 21. století v ČR).

V současné situaci, kdy neslyšící nemají bibli v jazyce svého srdce (v ČZJ), jsou odkázáni (1) na vlastní porozumění česky psanému textu bible, (2) na tlumočníky (ČJ-ČZJ), kterých je vesměs nedostatek a těch, kteří se orientují v tlumočení církevních obřadů a biblických textů, je dokonce jen pár. Na tlumočníky jsou kladeny velké nároky, neboť (a) jsou nuceni nejen tlumočit, ale překládat (z česky psané bible); (b) musí mít povědomí, pro jakou církev tlumočí, neboť existují různé znaky pro stejný pojem. Příslušnost ke konkrétní církvi má vliv na výběr znaku. Dosud lze k přípravě na tlumočení v křesťanském prostředí použít pouze jediný terminologický slovník, který byl vydán v roce 2001.

Na základě (1) výzkumu zahrnující natáčení *Slovníku znaků křesťanských pojmů pro neslyšící* s NR, které se uskutečnilo v roce 2010; (2) skutečnosti, že se za uplynulé 3 roky od mého natáčení opět mnohé změnilo, neboť proces tvoření křesťanských znaků v ČZJ je stále živý a produktivní; (3) rozboru dvou novozákonních videoukázek v ČZJ, které ovšem nejsou žádnou církví oficiálně schváleným překladem (a) Mt 5,1-2 a Mt 7,21-23; (b) L 1,1-45; mohu konstatovat, že aktualizace *Slovníku znaků křesťanských pojmů pro neslyšících* je velmi potřebná (nejen pro tlumočníky, ale i pro neslyšící křesťany).

Východiskem z neutěšené skutečnosti, kdy neslyšící dosud nemají přístup k bibli v ČZJ, je sestavení týmu lidí, z nichž někteří ovládají původní biblické jazyky. Ideálem by samozřejmě bylo, kdyby neslyšící uměli původní jazyky a tudíž by se mohlo překládat z originálních jazyků, a nevytvářel by se překlad překladu. V zahraničí existují speciální školící centra, která školí neslyšící z různých zemí, aby mohli vést překladatelské projekty v zemích, z nichž pochází.

U překladů do ZJ, dosud vzniká - z finančních i časových důvodů - pouze jeden překlad, jenž nezohledňuje účel, ke kterému bude používán. Jediný překlad zároveň nerozlišuje příjemce z řad jednotlivých církví. Jedná se tedy o překlad, který by měl vyhovovat všem neslyšícím daného státu. Snaha vytvořit takový překlad, který by byl přijatelný pro celou (většinu) neslyšící komunity dané země, je mnohem obtížnější úkol, než je tomu u překladů do psaných jazyků.

Větší náročnost překladatelských projektů do ZJ spočívá: (1) v personálním složení pracovního týmu, jehož součástí musí být více osob – biblista (slyšící), překladatel (slyšící nebo neslyšící), překladatelský konzultant znakového jazyka (neslyšící), tlumočník národního ZJ (slyšící), figurant; (2) v časové náročnosti, neboť několikačlenný tým se musí společně pravidelně setkávat k natáčení - to zahrnuje kromě vymezení času pro společné schůzky rovněž stanovení místa (např. v kterém městě v ČR) setkání, které bude přijatelné pro většinu členů překladatelského týmu; (3) v technickém vybavení týmu, který pro svou práci potřebuje mimo jiné kamery, střihové programy, externí disky pro zálohování natočeného materiálu, profesionální ateliér (alespoň pronajmutí pro natáčení finální nahrávky); (4) ve vyšším počtu fází a revizí překladu, který vyplývá z potřeby opakovaného natáčení opravených verzí a zároveň z nutnosti kontrol porozumění natočených pasáží; (5) ve finanční nákladnosti, která je důsledkem splnění všech předchozích podmínek.

Zvláštností překladů do ZJ je, že se vždy jedná o týmovou práci a výsledek je prezentován na videu.

Z rozboru videoukázek je patrné, že v ČZJ se v podstatě uplatňuje překlad po smyslu – vyjádření hlavní myšlenky verše, spíše několika veršů, nejčastěji však logického obsahového úseku, např. odstavce. Díky povaze ZJ je zcela vyloučen překlad slovo od slova a jen stěží se ve ZJ realizuje metoda překladu „verš po verši“.

Překlad do ČZJ se v narativních textech realizuje s maximálním využitím střídání rolí, tj. pomocí rozhovoru zúčastněných osob. Role vypravěče se užívá pouze v případě, že se jedná o popisný text, který není možné vylíčit pomocí jednajících osob. Zásadní úlohu při střídání rolí hraje umístění postav v prostoru, které podstatně ovlivňuje porozumění biblické pasáží v ČZJ. V textech, v nichž vystupuje role Boha nebo anděla, je podstatné směřování jejich pohledu shora dolů. Naopak každý, kdo se setká s božími bytostmi, směřuje svůj pohled vzhůru. Zjištěné rysy se vztahují pouze k narativním textům (mezi něž se obě analyzované videoukázky řadí), u jiných žánrů se pravděpodobně vyskytnou jiná specifika.

Seznam použité literatury

Bible: písmo svaté Starého i Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad. 6., přeprac. vyd., 4. vyd. v České biblické společnosti. Praha: Česká biblická společnost, 1985, 293 s. ISBN 80-858-1008-5.

BLAKE, Joan. *Tips and techniques for signing the Scriptures: DVD.* Norman, Oklahoma: Creative Video Works, 2000. ISBN 09-759-2500-8. Dostupné z:
<http://www.signingthescriptures.com>

BORT, Jiří. *Slovník znaků křesťanských pojmů pro neslyšící.* 1. vyd. Praha: Naděje, 2001, 358 s. ISBN 80-902-2929-8.

BUUS, Michael. DOOR INTERNATIONAL. *Deaf & Hearing Site: About Our Ministry* [online]. 2007. vyd. Charlotte-Bunn NC [cit. 2013-04-02]. Dostupné z:
<http://www.doorinternational.com/hearing/about-our-ministry>

ČAPEK, Vladimír. *Historie bible.* 3. upr. vyd. Praha: Advent, 1990, 126 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-850-0219-1.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky.* Vyd. 3., dopl. Praha: Karolinum, 2001, 340 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 978-802-4601-540.

ČERVINKOVÁ HOUŠKOVÁ, Kateřina. *Specifika tlumočení pro neslyšící.* Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 1 videodisk (DVD). ISBN 978-808-7153-574.

DĄBSKA-PROKOP, U. *Mała encyklopedia przekładoznawstwa: Biblia – problemy tłumaczenia.* Częstochowa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Języków Obcych i Ekonomii Educator, 2000.

DUKA, Dominik. *Úvod do Písma svätého Starého zákona.* 2., rozš. vyd. Praha: Pro Kazatelské středisko Československé provincie Řádu bratří kazatelů vydalo Editio Sti. Ægidii, 1992, vii, 177 s. ISBN 80-901-2525-5.

ENTINGER, Chad. DEAF MISSIONS. [online]. Council Bluffs, Iowa, 2013 [cit. 2013-03-07]. Dostupné z: <http://www.deafmissions.com/?CategoryID=2>

FALTÍNOVÁ, Radka. *Osobní vlastní jména v českém znakovém jazyce*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008a, 119 s. ISBN 978-808-7153-178.

FALTÍNOVÁ, R. *Vlastní jména osobní v českém znakovém jazyce*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008b, 133 s. ISBN 978-808-7218-327.

FOUILLOUX, Danielle. *Slovník biblické kultury*. 1. vyd. Praha: EWA, 1992, 319 s. ISBN 80-900-1757-6.

FRANKLIN, Kirk. WYCLIFFE GLOBAL ALLIANCE. *Organization's homepage* [online]. 2013. vyd. [cit. 2013-02-06]. Dostupné z: <http://www.wycliffe.net/>

HEDÁNEK, Jiří. Několik soudobých překladů Bible do češtiny: Přednáška pro Pražský lingvistický kroužek ze dne 16. a 30. května 2005. NADAČNÍ FOND BIBLE21. [online]. 2012. vyd. [cit. 2011-06-11]. Dostupné z: <http://bible21.cz/wp-content/uploads/2012/05/LK14.pdf>

HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. Vyd. 1. Praha: Advent-Orion, 2003, 630 s. ISBN 80-7172-865-9.

HELLER, Jan. *Hlubinné vrty: rozbor biblických statí a pojmů*. 1. souborné vyd. Editor Ema Suchá. Praha: Kalich, 2008, 316 s. ISBN 978-80-7017-083-0.

HELLER, Jan. *Na čem mi záleží*. Vyd. 1. Editor Petr Vaňura. Praha: Vyšehrad, 2009 (a), 313 s. Rozhovory nad Biblí, sv. 3. ISBN 978-807-0219-621.

HELLER, Jan. *Znamení odkazující k nebi*. Vyd. 2. V Praze: Vyšehrad, 2009 (b), 277 s. Rozhovory nad Biblí. ISBN 978-80-7021-975-1.

HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu: 1. díl*, 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6.

HUDÁKOVÁ, A. *Prstová abeceda pro tlumočníky*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 133 s. ISBN 978-808-7153-963

HUDÁKOVÁ, A. a J. TÁBORSKÝ. *Sociolingvistické kapitoly pro tlumočníky pro neslyšící*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 93 s. ISBN 978-808-7218-174.

JAMBOR, Lukáš. *Specifika pastorace neslyšících a její současná podoba v České republice* [online]. Olomouc, 2010 [cit. 2011-10-10]. Dostupné z: <http://theses.cz/id/k9cpdv/96065-598067256.pdf>. Diplomová práce. Universita Palackého, CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA. Vedoucí práce ThLic. PhDr. Ing. Jaroslav Filka.

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 6. přeprac. a dopl. vyd. Praha: SPN, 1998, xxviii, 862 s. ISBN 80-042-6710-6.

KMOCH, Karel M. *Obrázková učebnice náboženství pro neslyšící*. 1866. vyd. Pražský soukromý ústav pro vzdělání hluchoněmých.

KRATOCHVÍLOVÁ, Kristina. Setkání se sestrou Paulinou. *Gong*. 2013, roč. 42, 1-3, s. 20.

KUCHAŘOVÁ, Lucie (ed.). *Jazyk neslyšících.: Co víme, co nevíme a co bychom měli vědět o českém znakovém jazyce*. 97 s. Praha: ÚČJTK FF UK, 2005.

KVASNIČKA, Daniel ml.: ČESKÁ BIBLICKÁ SPOLEČNOST. [online]. ČBS, 2009 [cit. 2012-10-10]. Dostupné z: <http://www.biblenet.cz/>

LEINVEBEROVÁ, Naděžda. *Lukášovo evangelium: upravený text pro neslyšící děti*. Olomouc, 2000. UP Olomouc, Pedagogická Fakulta.

MACUROVÁ, A. Jazyk v komunikaci neslyšících.: Předběžné poznámky. *Slovo a slovesnost*. 1994, roč. 55, č.2, s. 121 – 132.

MACUROVÁ, A. Poznáváme český znakový jazyk.: Úvodní poznámky. *Speciální pedagogika*,. 2001, roč. 11, č.2., s. 69 - 75.

MACUROVÁ, Alena [et al.]. *Multimediální cvičebnice pro kurz Český znakový jazyk: DVD-ROM*. Univerzita Karlova v Praze: Filozofická fakulta, UČJTK, 2011

MLČOCH, Miloš a Milan POLÁK. *Příběhy Starého zákona*. 1. vyd. Ilustrace Martina Pavlová. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, 96 s. ISBN 80-244-0344-7.

Modlitby ve znakové řeči neslyšících. Ilustrace Petr Kučera. České Budějovice: Sdružení sv. Jana Neumanna, 2001, 38 s. Katechetické sešity. ISBN 80-860-7421-8.

NIDA, Eugene A. *Toward a science of translating: with special reference to principles and procedures involved in Bible translating*. Boston: Brill, 2003, x, 331 p. ISBN 90-041-3280-5

NOVÁKOVÁ, R. *Kultura neslyšících*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008a, 1 videodisk (DVD). ISBN 978-808-7153-086.

NOVÁKOVÁ, R. *Nepřímá pojmenování v českém znakovém jazyce*. Redaktor Nad'a Dingová. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008b, 1 videodisk (DVD). ISBN 978-808-7153-185.

NOVÁKOVÁ, Radka. *Nepřímá pojmenování v českém znakovém jazyce* [online]. Praha, 2009 [cit. 2011-10-10]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/68891/?lang=cs>. UK Filozofická fakulta - UČJTK. Vedoucí práce prof. PhDr. Alena Macurová, CSc.

NOVÁKOVÁ, L. a TIKOVSKÁ, R. *Vizualizace prostoru a klasifikátory v českém znakovém jazyce - praktická cvičení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 1 videodisk (DVD). ISBN 978-808-7153-765.

OKROUHLÍKOVÁ, Lenka. *Lexikografie a dostupné slovníky znakové češtiny*. Vyd. 1. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 182 s. ISBN 978-808-7153-116.

PENNER, Mark. Issues in Sign Language Translation, : with Special reference to Bible Translation. In: UNIVERSITY OF NORTH DAKOTA. *Work Pappers of the Summer Institute of of Linguistics: Vol.49* [online]. Session: WorldVenture, 2009 [cit. 2010-08-10].

PETRÁŇOVÁ, R. Specifika tlumočení do českého znakového jazyka pro věřící. *ToP : tlumočení-překlad*. 2009, XX, č. 94, s.23-24 (2667-2668). DOI: ISSN1210-4159.

PETRÁŇOVÁ, R. Může se i český znakový jazyk stát jazykem Bible?. *Studie z aplikované lingvistiky*. 2013 (poskytnut autorkou před tiskem), roč. 4, 1-2. DOI: ISSN1804-3240.
Dostupné z: <http://sali.ff.cuni.cz>

RAMIREZ, Christian. "The Committee of International Cooperation for Bible Translation in Sign Languages (CICBTSL): What does this organization work?. In: [online]. [cit. 2012-06-20]. Dostupné z: <http://efsl.blogspot.cz/2011/07/committee-of-international-cooperation.html>

RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská bible a dějiny: úvod do starozákonní literatury*. Vyd. 1. Překlad Jiří Hoblík. Praha: Vyšehrad, 1996, 375 s. ISBN 80-702-1190-3.

SLÁNSKÁ BÍMOVÁ, P. a L. OKROUHLÍKOVÁ. *Rysy přirozených jazyků: český znakový jazyk jako přirozený jazyk ; Lexikografie : slovníky českého znakového jazyka*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 215 s. ISBN 978-808-7153-918.

Statistika: odtlumočené účely 2007 -2012. CZTN. [online]. Praha, 2013 [cit. 2013-01-14].
Dostupné z:
http://www.cztn.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=145&Itemid=77

ŠŮCHOVÁ, Lucie a Radka NOVÁKOVÁ. *Slovosled a střídání rolí v českém znakovém jazyce - praktická cvičení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008, 1 videodisk (DVD). ISBN 978-808-7153-499.

TAMEZ, E. THE BIBLE FROM THE PERSPECTIVE OF THE DEAF COMMUNITY: A Costa Rican Experience. In: . *Pilot Project paper* [online]. Costa Rica: Latin American Biblical University, 2008 [cit. 2011-10-10]. The Bible Translator: Vol. 59, No.2, pg.59-67. Dostupné z: http://www.ubstranslations.org/fileadmin/publications/tbt/practical/TBT_PP_Tamez_Apr_08.pdf

VYSUČEK, P. *Prstová abeceda v českém znakovém jazyce: praktická cvičení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008a, 1 videodisk (DVD). ISBN 978-808-7153-376.

VYSUČEK, P. *Specifické znaky v českém znakovém jazyce - praktická cvičení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008b, 1 videodisk (DVD). ISBN 978-808-7153-536.

ZACHARIÁŠOVÁ,, I. *Adaptace Bible pro děti a mládež* [online]. Brno, 2008 [cit. 2010-10-10]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/100056/pedf_m/Diplomova_prace-adaptace_Bible.doc. DP. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Naděžda Siegllová, CSc.

Příloha I.

Výčet biblických knih a jejich zkratk

Knihy historické:					
1. Genesis	Gen	Gn	1. kniha Mojžíšova	Gn	1 Mojž
2. Exodus	Ex	Ex	2. — " — " —	Ex	2 Mojž
3. Leviticus	Lev	Lv	3. — " — " —	Lv	3 Mojž
4. Numeri	Num	Nm	4. — " — " —	Nm	4 Mojž
5. Deuteronomium	Deut	Dt	5. — " — " —	Dt	5 Mojž
6. Iosue	Ios	Ios	Jozue	Joz	
7. Iudices	Iudic	Idc	Soudců	Sd	
8. Ruth	Rut	Rt	Rút	Rt	Rút
9. 1 Samuelis	1 Sam	1 Reg	1. Samuelova	1 Sam	1 S
10. 2 Samuelis	2 Sam	2 Reg	2. Samuelova	2 Sam	2 S
11. 1 Regum	1 Reg	1 Reg	1. Královská	1 Král	1 Kr
12. 2 Regum	2 Reg	2 Reg	2. Královská	2 Král	2 Kr
13. 1 Chronicorum (1 Paralipomenon)	1 Chr	1 Par	1. Kniha kronik	1 Kron	1 Pa
14. 2 Chronicorum (2 Paralipomenon)	2 Chr	2 Par	2. Kniha kronik	2 Kron	2 Pa
15. Esdras	Esdr	Esd	Ezdrášova	Ezd	1 Ezd
16. Nehemias	Neh		Nehemiášova (2. Ezdrášova)	Neh	2 Ezd
17. Tobias	Tob		Tobiáš	Tob	
18. Iudith	Iudt	Idt	Judit	Jdt	
19. Esther	Est	Esth	Ester	Est	
20. 1. Machabaeorum	1 Mac		1. Makabejská	1 Mak	
21. 2. Machabaeorum	2 Mac		2. Makabejská	2 Mak	
Knihy poučné:					
22. Iob	Iob		Job	Job	Jb
23. Psalmi	Ps		Kniha žalmů	Ž	
24. Proverbia	Prov	Prv	Příslolí	Př	
25. Ecclesiastes	Eccle		Kazatel	Kaz	
26. Qohelet	Qoh				
27. Canticum canticorum	Cant	Ct	Píseň písní	Pís	
28. Sapientis	Sap	Sp	Moudrosti	Moud	
28. Ecclesiasticus	Eccli				
Siracides	Sir		Sirachovcova	Sir	
Knihy prorocké:					
29. Isaias	Is		Izaiáš	Iz	
30. Ieremias	Ier		Jeremiáš	Jr	
Lamentationes	Lam	Lm	Kniha Žalozpěvů	Plác	Pl
31. Baruch	Bar		Baruch	Bar	
32. Ezechiel	Ez		Ezechiel	Ez	
33. Daniel	Dan	Dn	Daniel	Dan	
34. Osea	Os		Ozeáš	Oz	
35. Ioel	Ioel	Il	Joel	Jl	
36. Amos	Am		Ámos	Am	
37. Abdias	Abd		Abdiáš	Abd	
38. Ionas	Ion		Jonáš	Jon	
39. Michaeas	Mic		Micheáš	Mich	
40. Nahum	Nah		Nahum	Nah	
41. Habacuc	Hab		Habakuk	Hab	Abk
42. Sophonias	Soph	Sof	Sofoniáš	Sof	Sf
43. Aggaeus	Ag		Aggeus	Ag	
44. Zacharias	Zac		Zachariáš	Zach	Za
45. Malachias	Mal		Malachiáš	Mal	

(Duka, 1992, s. 2)

Příloha II.

Rozbor videonahrávky – Vejde do království nebeského (Mt 5,1-2 + Mt 7,21-23)

Vejde do království nebeského... - <http://www.youtube.com/watch?v=uVPxKbrj1x8>

Cíl překladu: srozumitelnost pro komunitu neslyšících

Účel překladu: nezjištěno

(Vznik): pravděpodobně v roce 2005 v Budapešti na ročním kurzu DOOR

Metoda překladu: nezjištěno

Proces překladu: jedná se o překlad překladu (nevznikl přímo z originálního textu (a jazyka); přihlíželo se k původním textům

Zdrojový text: české překlady (ČEP, Slovo na cestu)

Překladatelský tým, osobnost překladatele x figuranta:

Biblický text (přepis) – zdrojový text v češtině:

¹*Když spatřil zástupy, vystoupil na horu; a když se posadil, přistoupili k němu jeho učedníci.*

²*Tu otevřel ústa a učil je.* (Mt 5,1-2 Český ekumenický překlad, dále jen ČEP)

O pravém učedníku

²¹*Ne každý, kdo mi říká, ‚Pane, Pane‘, vejde do království nebeského; ale ten, kdo činí vůli mého Otce v nebesích.* ²²*Mnozí mi řeknou v onen den: ‚Pane, Pane, což jsme ve tvém jménu neprorokovali a ve tvém jménu nevymýтали zlé duchy a ve tvém jménu neučinili mnoho mocných činů?‘* ²³*A tehdy jim prohlásím: ‚Nikdy jsem vás neznal; jděte ode mne, kdo se dopouštíte nepravosti.‘* (Mt 7,21-23 ČEP)

Přepis výpovědi z ČZJ + rozbor + popis grafiky (vytvořený MK):

Popis grafiky: Červený rámeček s otazníkem v pravém horním rohu, muž zamáváním upoutá pozornost a ptá se.

<i>Role</i>	JÁ ZEPTAT NEBE VŠICHNI KLF: dav lidí vejít do nebe BÝT (bud. č.)
<i>muže:</i>	NMS: obočí nahoru; otázka zjišťovací

Popis grafiky: Zmenšení obrazu (červeného rámečku) s posunem do levého horního rohu. Vysvítá jiný obraz s jiným figurantem → nový obraz: zelený rámeček s vykřičníkem v pravém horním rohu a žena odpovídá.

<i>Role</i>	NE NMS: zápor hlavou (opakovaně) ON (odkaz do nebe vlevo levou rukou) OTEC
-------------	--

ženy:	JEHO (levá ruka zůstává na JEHO a pravá dál znakuje) VŮLE KDO VIDĚT (on-Bůh) VZOR (dle Boha) STEJNÝ SKUTEK INDEX: toho (tvar ruky d) POVOLAT VZÍT (Bůh-on, do nebe; =doleva nahoru jednou rukou) NMS: souhlasné pokyvování hlavou
-------	---

Komentář MK: Zde se ještě nejedná o samotný překlad, ale o jakýsi metodicko-didaktický postup výkladu. Vysvětlování formou dialogu je pro neslyšící typické. Konkrétně zde - nejprve kladná otázka zjišťovací, vzápětí následuje odpověď ,ne‘ s jednoduchou ústřední odpovědí z Bible.

Popis grafiky: Objeví se symbol příběhu – černobílý obrázek se šipkou označující království nebeské. V malém rámečku vpravo znakuje žena.

Role	NEBE KLF: lidé na zemi VŠICHNI PODROBNĚ KLF: dav lidí vejít do nebe
ženy:	NMS: obočí nahoru; otázka zjišťovací

Popis grafiky: Znovu symbol příběhu (království nebeské).

Komentář MK: Teprve níže začíná přepis biblického textu, holý překlad je zvýrazněn tučným písmem.

¹ <i>Když spatřil zástupy, vystoupil na horu; a když se posadil, přistoupili k němu jeho učedníci.</i>	
² <i>Tu otevřel ústa a učil je. (Mt 5,1-2 Český ekumenický překlad, dále jen ČEP)</i>	
Role vypravěče:	KLF: postava ON JEŽÍŠ KLF: postava KLF: kolem něho LIDÉ KLF: přijít jednotlivě KLF: přijít davy JEŽÍŠ VIDĚT (Ježíš-dav lidí) NMS: spokojený pohled HORA KLF: osoby jednotlivě vystoupit na horu SEDĚT-KLF: na horu VIDĚT (Ježíš-učedníci) NMS: radost UČEDNÍK MŮJ KLF: přijít jednotlivě KLF: přijít davy SEDĚT-KLF: lidé na horu UČIT (Ježíš-učedníci, opakovaně).

Popis grafiky: Celou dobu je v pravém dolním rohu kolečko se symbolem příběhu.

Komentář MK: Jedná se o uvedení do kontextu, které odpovídá úseku Mt 5,1-2. V překladu sice 5. kapitola Matouše uvedena není, ale pro ČZJ je zasazení příběhu do určitého rámce příznačné.

Popis grafiky: Vlevo dole se objevuje žluté označení verše: Matouš 7:21-23.

²¹ <i>Ne každý, kdo mi říká, ‚Pane, Pane‘, vejde do království nebeského; ale ten, kdo činí vůli</i>

<i>mého Otce v nebesích. (Mt 7,21 ČEP)</i>	
<i>Role Ježíše:</i>	KLF: nebe JEHO (Boží) KRÁLOVSTVÍ ; výrazná pauza OSLOVIT (já- oni) VIDĚT (já-oni) KLF: lidé KDO INDEX: mně ŘÍCT (oni-já)
<i>Role učedníků:</i>	OSLOVIT (oni-on) PÁN MODLIT-SE OSLOVIT (oni-on) PÁN MODLIT- SE VŠICHNI PODROBNĚ KLF: dav lidí vejít do nebe NEBE BÝT (bud. č.) NMS: obočí nahoru, hlava dopředu; otázka zjišťovací.
<i>Popis grafiky:</i>	Stále tlumeně svítí označení verše Matouš 7:21-23.
<i>Role Ježíše:</i>	NMS: zápor hlavou RŮZNĚ VŠICHNI KLF: dav lidí vejít do nebe NEBE JAK NMS: obočí dolů, hlava doleva; otázka doplňovací.
<i>Komentář MK:</i>	Zopakování základní odpovědi.
<i>Role vypravěče:</i>	NMS: kývnutí hlavou ON (odkaz do nebe vlevo levou rukou) OTEC JEHO (levá ruka zůstává na JEHO a pravá dál znakuje) VŮLE KDO VIDĚT (on- Bůh) VZOR (dle Boha) STEJNÝ SKUTEK INDEX: toho VZÍT (Bůh- on/ona, do nebe; =doleva nahoru jednou rukou) NMS: dobře, pokývání hlavou.
<i>Komentář MK:</i>	Následuje sdělení, které se ve zdrojovém textu neobjevuje, tudíž nejde o překlad, ale o přidanou informaci.
<i>Role Ježíše:</i>	NMS: kývnutí hlavou ON OTEC SEDĚT-KLF: v nebi (vlevo nahoře) JÁ SEDĚT-KLF: po pravici (Boha) VÝVOJ SVĚT KONEC POVOLAT (já- oni, opakovaně) VZÍT (já-oni, do nebe; doleva nahoru oběma rukama) POVOLAT (já-oni; opakovaně) VZÍT (já-oni, do nebe; doleva nahoru oběma rukama) KLF: ostatní ZŮSTAT ODMÍTNOU (já-oni).

²² <i>Mnozí mi řeknou v onen den: ‚Pane, Pane, což jsme ve tvém jménu neprorokovali a ve tvém jménu nevymýтали zlé duchy a ve tvém jménu neučinili mnoho mocných činů?‘ ²³A tehdy jim prohlásím: ‚Nikdy jsem vás neznal; jděte ode mne, kdo se dopouštíte nepravosti.‘ (Mt 7,22-23 ČEP)</i>	
<i>Role vypravěče:</i>	KLF: lidé VIDĚT-KLF: lidé po sobě NMS: zděšení POSTAVA-KLF: jít postupně za ním
<i>Role učedníků:</i>	OSLOVIT (oni-on)

<i>Role Ježíše:</i>	GESTO: stop NMS: záklon těla, odmítnutí
<i>Role učedníků:</i>	OSLOVIT (oni-on) NMS: zděšení BÝT (min. č.) TVŮJ UČIT (ty-oni, opakovaně) MY VZOR (dle Boha) UŽ UČIT (my-oni) NIC NMS: nespravedlnost OSLOVIT (oni-on)
<i>Role Ježíše:</i>	GESTO: stop NMS: záklon těla, stažené koutky úst, odmítnutí
<i>Role vypravěče:</i>	POSTAVA-KLF: jít za ním po jednom NMS: zděšení
<i>Role učedníků:</i>	OSLOVIT (oni-on) BÝT (min. č.) KLF: osoby DUCH ZLÝ NAPLNIT-V-NICH (3x opakovat) TY ROZKÁZAT (ty-oni) PRYČ (3x) ZMIZET (2x) VZOR (dle Boha) MY INDEX: jemu (3x opakovat) UŽ GESTO: a nic
<i>Role vypravěče:</i>	POSTAVA-KLF: jít postupně za ním OSLOVIT (oni-on)
<i>Role Ježíše:</i>	GESTO: stop NMS: záklon těla, stažené koutky úst, výrazný zápor
<i>Role vypravěče:</i>	POSTAVA-KLF: jít za ním NMS: zoufalství OSLOVIT (oni-on)
<i>Role učedníků:</i>	KLF: osoby BÝT (min. č.) NEMOCNÝ RŮZNÝ (3x opakovat) TY MOC (schopnost) ROZKÁZAT (ty-oni) ZDRAVÍ TY ROZKÁZAT (ty-oni) ZAJÍMAT-SE ZÁZRAK UKAZOVAT (ty-oni, opakovaně) ZÁZRAK (2x) RŮZNÝ (opakovaně) VZOR (dle Boha) MY UŽ INDEX: jemu (3x opakovat) GESTO: nic
<i>Role vypravěče:</i>	POSTAVA-KLF: jít postupně za ním OSLOVIT (oni-on)
<i>Role Ježíše:</i>	ŘÍCT (oni-já) GESTO: stop (oběma rukama, zdůraznění, záklon těla, stažené koutky úst) NMS: zápor NMS: zdvižené obočí, otázka doplňovací PROČ ON (odkaz do nebe vlevo levou rukou) OTEC JEHO (levá ruka zůstává na JEHO a pravá dál znakuje) VŮLE TY VIDĚT (on-Bůh) NMS: opovržení VIDĚT (on-Bůh-mimo) (po celou dobu zůstává levá ruka na JEHO) VYNECHAT JINÝ SKUTEK VY VŠICHNI ZLÝ ŠPATNÝ HŘÍCH TEĎ GESTO: odstranit (vás) NMS: obočí nahoru, jasný? (pokyvování hlavou). Následuje pauza a upoutání pozornosti diváka.
<i>Role vypravěče:</i>	UČIT (Ježíš-učedníci, opakovaně)

Komentář MK: I v závěrečné výpovědi se projevuje zasazení do rámce, a sice, že Ježíš dál učil.

Jazyková specifika:

Žánr – styl: etická (naučná) řeč Ježíšova

1) Lexikální stránka

V přepisu videoukázky se objevují specifické pojmy (znaky ČZJ) z oblasti křesťanství: HRŤICH, JEHO (BOŽÍ) VŮLE, JEŽÍŠ, KONEC SVĚTA, KRÁLOVSTVÍ BOŽÍ, MODLIT SE, NAPLNĚN ZLÝM DUCHEM, NEBE, PÁN, SKUTEK, UČEDNÍK, VEJÍT DO KRÁLOVSTVÍ NEBESKÉHO, ZÁZRAK.

Při znakování JEHO (Boží) VŮLE zůstává jedna ruka (v ukázce levá) na JEHO a druhá ruka (v ukázce pravá) dál znakuje VŮLE KDO VIDĚT (on-Bůh) VZOR (dle Boha), což je též dokladem simultánnosti.

Specifický pojem – vejít do království nebeského – je zde znakován dvěma způsoby. Jednou se jedná o aktivitu lidí, viz podtržený znak v přepisu první části 21. verše: „²¹*Ne každý, kdo mi říká, ‚Pane, Pane‘, vejde do království nebeského;*“ = KLF: **nebe JEHO (Boží) KRÁLOVSTVÍ OSLOVIT (já-oni) KLF: lidé KDO INDEX: mně ŘÍCT (oni-já) OSLOVIT (oni-on) PÁN MODLIT-SE OSLOVIT (oni-on) PÁN MODLIT-SE KLF: day lidí vejít do nebe NEBE BÝT** (bud. č.). Zde se jedná o dvouruční znak. Podruhé jde o aktivitu Boha, viz podtržený znak v přepisu druhé části 21. verše: „*ale ten, kdo činí vůli mého Otce v nebesích.*“ = **ON** (odkaz do nebe) **OTEC JEHO VŮLE KDO VIDĚT (on-Bůh) VZOR (dle Boha) STEJNÝ INDEX: toho VZÍT (Bůh-on/ona, do nebe)**. V tomto případě jde o jednoruční znak. Heslo – vejít do království nebeského – s sebou nese další zajímavost, a sice, není obsaženo ve Slovníku znaků křesťanských pojmů pro neslyšící.

2) Prostor

Uplatněno střídání rolí (vypravěč, Ježíš, učedníci) – gramatický jev ČZJ. Umístění Boha vlevo nahoře od mluvčího. Je možné, že mluvčí ve videoukázce má dominantní levou ruku.

3) Slovosled

Biblický text Mt 7, 21-23 je v češtině přímou řečí Ježíše, která je ovšem do ČZJ převedena pomocí přímých řečí tří skupin osob – vypravěče, Ježíše a učedníků. V ČZJ se zde v podstatě uplatňuje překlad po smyslu – vyjádření hlavní myšlenky verše, spíše několika veršů,

nejčastěji však logického obsahového úseku, např. odstavce. Díky povaze ZJ uvedené v předešlé kapitole je zcela vyloučen překlad slovo od slova, mnohdy i verš po verši.

4) Nemanuální složka znaku (NMS)

V překladu do ČZJ se jednak vyskytují otázky, které ve zdrojovém textu v češtině nejsou a dále figurant v ČZJ vyjadřuje nemanuálně také pocity jednotlivých účastníků. Dozvídáme se např. to, jak se Ježíš tvářil (radostně, odmítavě), co si asi myslel. Nutno podotknout, že tyto informace jsou jaksi navíc, neboť v psaném textu o nich není zhora nic. Nicméně ZJ ze své povahy umožňují a často i vyžadují takové informace doplnit.

5) Klasifikátory (KLF)

Ve videoukázce z Matouše se objevily: a) KLF celého předmětu: lidé na zemi; všichni (lidé); osoba (Ježíš); učedníci kolem osoby (Ježíše) dokola; (Ježíš, učedníci) sedat si; nebe; (Bůh) sedět v nebi; (Ježíš) sedět po jeho pravici v nebi; lidé (ostatní); osoby;

a-a) KLF celého předmětu + pohyb v prostoru: dav lidí vejít do nebe; (učedníci) přicházet k Ježíšovi jednotlivě, přicházet davy; osoby jednotlivě vystoupit na horu; (učedníci) utíkat za ním (Ježíšem); jít za ním (Ježíšem) po jednom;

b) KLF části těla – oči: podívat se na něho (na Boha); (Ježíš) podívat se po davu; (Ježíš) přehlédnout (učedníky); lidé dívat se po sobě;

Příloha III.

Rozbor videoukázky - Lukáš 1. kapitola (L 1,1-45)

Cíl překladu: srozumitelnost pro komunitu neslyšících

Účel překladu: nezjištěno

(Vznik): nezjištěno

Metoda překladu: nezjištěno

Proces překladu: nezjištěno

Zdrojový text: nezjištěno

Překladatelský tým, osobnost překladatele x figuranta:

Biblický text (přepis) – zdrojový text v češtině + Rozbor (Přepis) výpovědi v ČZJ (vytvořený MK):

Věnování Theofilovi

¹*I když se již mnozí pokusili sepsat vypravování o událostech, které se mezi námi naplnily,*
²*jak nám je předali ti, kteří byli od počátku očitými svědky a služebníky slova,* ³*rozhodl jsem se také já, když jsem vše znovu důkladně prošel, že ti to v pravém sledu vypíšeš, vznešený Theofile,* ⁴*abys poznal hodnověrnost toho, v čem jsi byl vyučován.* (L 1,1-4 ČEP)

¹*I když se již mnozí pokusili sepsat vypravování o událostech, které se mezi námi naplnily,*
²*jak nám je předali ti, kteří byli od počátku očitými svědky a služebníky slova,* (L 1,1-2 ČEP)

<i>Role</i>	OSLOVIT (já-on) LUKÁŠ (morav. varianta znaku) KLF: osoba JÁ DÁVNO
<i>Lukáše:</i>	(opakovaně) KLF: osoby (opakovaně) SLUŽBA NÁSLEDOVAT (oni-Bůh) OČI VIDĚT (oni-Bůh) STÁT-SE ZAPSAT (oni-to) STÁT-SE ZAPSAT (oni-to) STÁT-SE (2x) VÝVOJ (opakovaně) STÁT-SE (opakovaně) POSTUP ZAPSAT (oni-ono) KLF: osoby MOC (hodně) KLF: množství lidí LIDÉ INDEX: oni TAKÉ ZAPSAT (ono-to, 2x) ZKOUMAT (já-to, opakovaně) KLF: množství poznatků INDEX: to JÁ VIDĚT (já-ono) STÁT-SE.

³*rozhodl jsem se také já, když jsem vše znovu důkladně prošel, že ti to v pravém sledu vypíšeš,*
vznešený Theofile, ⁴*abys poznal hodnověrnost toho, v čem jsi byl vyučován.* (L 1,3-4 ČEP)

<i>Role</i>	JÁ ROZHODNOUT JÁ VZÍT-KLF (já-poznatky) JÁ ZKOUMAT (já-ono)
<i>Lukáše:</i>	SYSTÉM POSTUP GESTO: proč DŮVOD JÁ CHTÍT TY KLF: osoba

	THEOFIL DŮLEŽITÝ UKÁZAT (já-ty) BÝT (min. č.) UČENÍ PŘIZPŮSOBIT (ty-ono) ČÍST (ty-ono) OBSAH INDEX: to NMS: aha POCHOPIT (ty-ono) ROZUMĚT (ty-ono) PRAVDA ZAPSAT (já-ono) GESTO: tady.
--	---

NMS v roli Lukáše je netrální.

Předpověď narození Jana Křtitele (L 1,5-25 ČEP)

⁵Za dnů judského krále Heroda žil kněz, jménem Zachariáš, z oddílu Abiova; měl manželku z dcer Áronových a ta se jmenovala Alžběta. ⁶Oba byli spravedliví před Bohem a žili bezúhonně podle všech Hospodinových příkazů a ustanovení. ⁷Neměli však děti, neboť Alžběta byla neplodná a oba již byli pokročilého věku. (L 1,5-7 ČEP)

<i>Předpověď narození Jana Křtitele</i>	
⁵ Za dnů judského krále Heroda žil kněz, jménem Zachariáš, z oddílu Abiova; měl manželku z dcer Áronových a ta se jmenovala Alžběta. (L 1,5 ČEP)	
<i>Role vypravěče:</i>	JAN KŘTITEL NARODIT-SE PŘEDPOVĚĎ BÝT (bud. č.) JUDSKO KLF: oblast DÁVNO (opakovaně) KLF: osoba KRÁL ON JMÉNO HERODES ON ODKAZ: on PŘÍTOMEN ŽIVOT KLF: osoba ON KNĚZ ZACHARIÁŠ INDEX: on JEHO OD SKUPINA ABIÁŠ ON. ON ODKAZ: jeho MANŽELKA ONA SZ č. 29 (Vysuček, 2008=„UŽ BYLO“) DÁVNO ÁRON ODKAZ: ona VÝVOJ DCERA NARODIT- SE ONA KLF: osoba ONA JMÉNO ALŽBĚTA ODKAZ: ona.

NMS je v roli vypravěče očividně neutrální, místy dokonce vážná.

⁶ Oba byli spravedliví před Bohem a žili bezúhonně podle všech Hospodinových příkazů a ustanovení. (L 1,6 ČEP)	
<i>Role vypravěče:</i>	ONI OBA-DVA BŮH PEVNÝ-VZTAH-K-BOHU SPRAVEDLIVÝ JEHO (Bůh) PŘÍKAZ ZÁKON VZOR (dle Boha)

⁷ Neměli však děti, neboť Alžběta byla neplodná a oba již byli pokročilého věku. (L 1,7 ČEP)	
Role vypravěče:	ŽIVOT PLNÝ ALE STÁT-SE NMS: lítost (semknuté rty) NULA OSLOVIT (já-on) OBA-DVA NEMÍT DĚTI NMS: lítost ONA ALŽBĚTA SZ č. 5 (Vysuček, 2008b;=„NE A NE“) NMS: to je jasné, protože... TĚHOTNÁ UŽ OBA-DVA STARÝ.

⁸Když jednou přišla řada na Zachariášův oddíl a on konal před Bohem kněžskou službu, ⁹připadlo na něj losem podle kněžského řádu, aby vešel do svatyně Hospodinovy a obětoval kadidlo. ¹⁰Venku se v hodinu té oběti modlilo veliké množství lidu. ¹¹Tu se mu ukázal anděl Páně stojící po pravé straně oltáře, kde se obětovalo kadidlo. ¹²Když ho Zachariáš uviděl, zděsil se a padla na něho bázeň. ¹³Anděl mu řekl: „Neboj se, Zachariáši, neboť tvá prosba byla vyslyšena; tvá manželka Alžběta ti porodí syna a dáš mu jméno Jan. (L 1,8-13 ČEP)

⁸ Když jednou přišla řada na Zachariášův oddíl a on konal před Bohem kněžskou službu, (L 1,8 ČEP)	
Role vypravěče:	SLUŽBA SKUPINA (opakovaně) HOP NMS: zpomalení, zdůraznění HOP DOBŘE ZACHARIÁŠ TAM SKUPINA SLUŽBA KNĚZ JEHO

⁹ připadlo na něj losem podle kněžského řádu, aby vešel do svatyně Hospodinovy a obětoval kadidlo. (L 1,9 ČEP)	
Role vypravěče:	VZOR ZÁKON TEN LOS TAM NMS: hlava dopředu KDO ZACHARIÁŠ TAM ÚKOL ON KLF: osoba JÍT-KLF: rozkaz BŮH MÍSTO JÍT-KLF: dovnitř OBĚTOVAT (on-to).

¹⁰ Venku se v hodinu té oběti modlilo veliké množství lidu. (L 1,10 ČEP)	
Role vypravěče:	ČLOVĚK KLF: velké množství NMS: zaťaté zuby, spousta lidí SZ č. 29 (Vysuček, 2008b=„UŽ BYLO“) MODLIT-SE

¹¹ Tu se mu ukázal anděl Páně stojící po pravé straně oltáře, kde se obětovalo kadidlo. ¹² Když ho Zachariáš uviděl, zděsil se a padla na něho bázeň. (L 1,11-12 ČEP)	
Role vypravěče:	ON KLF: postava JÍT-KLF: doleva JÍT-KLF: dovnitř svatyně OLTÁŘ INDEX: ten KADIDLO OBĚTOVAT (on-to-Bůh)

Role Zachariáše:	JÍT-KLF: rychle zprava (on-já) NMS: vylekaný ANDĚL
---------------------	---

¹³Anděl mu řekl: „Neboj se, Zachariáši, neboť tvá prosba byla vyslyšena; tvá manželka Alžběta ti porodí syna a dáš mu jméno Jan. (L 1,13 ČEP)

Role vypravěče:	ON PÁN ODKAZ: on JEHO (boží) ON VIDĚT (Zachariáš-anděl; vzhlíží vzhůru)
--------------------	--

Role Zachariáše:	NMS: příkrčení těla, vypoulené oči ZDĚSIT-SE RESPEKT
---------------------	---

Role anděla:	VIDĚT (já-on; shlíží dolů) NMS: milý, vlídný OSLOVIT (já-on) ZACHARIÁŠ TY NEBÁT-SE (dětský znak) TVŮJ MODLIT-SE TY INDEX: k němu (k Bohu) ON (Bůh) VIDĚT (Bůh-ty; shlíží dolů) NMS: pokyvování hlavou, spokojený výraz Boha ŽEHNAT (Bůh-ty) BÝT (bud. č.) ALŽBĚTA PORODIT NMS: radost SYN TY DÁT-JMÉNO (ty-on) JAN.
--------------	--

¹⁴Budeš mít radost a veselí a mnozí se budou radovat z jeho narození. ¹⁵Bude veliký před Pánem, víno a opojný nápoj nebude pít, už od mateřského klína bude naplněn Duchem svatým. ¹⁶A mnohé ze synů izraelských obrátí k Pánu, jejich Bohu; ¹⁷sám půjde před ním v duchu a moci Eliášově, aby obrátil srdce otců k synům a vzpurné k moudrosti spravedlivých a připravil Pánu lid pohotový.“ (L 1,14-17 ČEP)

¹⁴Budeš mít radost a veselí a mnozí se budou radovat z jeho narození. (L 1,14 ČEP)

Role anděla:	KLF: postava ON NMS: radost NARODIT-SE KLF: postava ON BÝT (bud. č.) RADOST CHVÁLA (Bohu) TAKÉ KLF: velké množství MOC (hodně) KLF: osoba (opakovaně) RADOST
--------------	---

¹⁵Bude veliký před Pánem, víno a opojný nápoj nebude pít, už od mateřského klína bude naplněn Duchem svatým. (L 1,15 ČEP)

Role anděla:	NMS: radost DŮVOD KLF: postava ON NARODIT-SE DĚKOVAT (oni-Bohu) ON (Bůh) KLF: postava ON POTŘEBOVAT BÝT (bud. č.) DŮLEŽITÝ. VÍNO ALKOHOL RŮZNÝ (opakovaně) PÍT (2x) NMS: zápor hlavou
--------------	--

	opakovaně, předklon hlavy NEBÝT (bud. č.) OSLOVIT (já-ty) KLF: postava ON NARODIT-SE SZ č. 29 (Vysuček, 2008b=„UŽ BYLO“) PŘED DUCH SVATÝ NAPLNIT (Bůh-on)
--	---

¹⁶A mnohé ze synů izraelských obrátí k Pánu, jejich Bohu; ¹⁷sám půjde před ním v duchu a moci Eliášově, aby obrátil srdce otců k synům a vzpurné k moudrosti spravedlivých a připravil Pánu lid pohotový.“ (L 1,16-17 ČEP)

<i>Role anděla:</i>	ON SÁM DĚLAT KLF: postava INDEX: ten JAKO TAKÉ HISTORIE TAM ELIÁŠ DUCH NAPLNIT (Bůh-on) MOC (schopnost) ON TAKÉ HOP KLF: postava (Jan) ON KLF: postava (Jan – ruka zůstává, zatímco druhá ruka dál znakuje) KLF: velké množství ŽID ONI PROBUDIT (opakovaně) OBRÁTIT-SE (k Bohu; oni-Bůh) ODKAZ: oni ODKAZ: k němu (k Bohu) TVŮJ BŮH. TY KLF: osoba OTEC ON SYN NMS: obočí dolů, negace PŘÍT-SE (otec-syn) KLF: postava (Jan) ON INDEX: on-oni OZNÁMIT (on-oni; 2x) ZMIZET (ono) VZTAH POKOJ (mír) NMS: spokojenost. ZA-DRUHÉ NMS: obočí dolů, negace KLF: velké množství NEPOSLOUCHAT (Boha; oni-Bůh) ON KLF: postava (Jan) INDEX: on-oni MOUDROST SPRAVEDLIVÝ VZTAH (s Bohem; on-Bůh; pevný). ZA-TŘETÍ KLF: postava (Jan) ON ON (Bůh) INDEX: Bůh-Jan INDEX: Jan-oni PŘED PŘIPRAVIT OZNÁMIT (on-oni; opakovaně) KLF: postava (Jan – ruka zůstává, zatímco druhá ruka dál znakuje) PŘÍCHOD-PÁNĚ (zprava ze shora).
---------------------	---

¹⁸Zachariáš řekl andělovi: „Podle čeho to poznám? Vždyť já jsem stařec a moje žena je pokročilého věku.“ ¹⁹Anděl mu odpověděl: „Já jsem Gabriel, který stojí před Bohem; byl jsem poslán, abych k tobě promluvil a oznámil ti tuto radostnou zvěst.“ ²⁰Hle, oněmíš a nepromluvíš až do dne, kdy se to stane, poněvadž jsi neuvěřil mým slovům, která se svým časem naplní.“ (L 1,18-20 ČEP)

¹⁸ Zachariáš řekl andělovi: „Podle čeho to poznám? Vždyť já jsem stařec a moje žena je pokročilého věku.“ (L 1,18 ČEP)	
<i>Role</i>	JÁ KLF: osoba ZACHARIÁŠ JÍT-KLF: zprava shora ANDĚL OSLOVIT

Zachariáše:	(já-on) NMS: nedůvěra, cože? JAK POCHOPIT (já-to) JÁ STARÝ TAKÉ MŮJ MANŽELKA UŽ STARÝ NMS: to není možný
-------------	---

¹⁹ <i>Anděl mu odpověděl: „Já jsem Gabriel, který stojí před Bohem; byl jsem poslán, abych k tobě promluvil a oznámil ti tuto radostnou zvěst. (L 1,19 ČEP)</i>	
Role vypravěče:	ANDĚL ODPOVĚDĚT (já-on)
Role anděla:	OSLOVIT (já-on) JÁ BÝT (přít. č.) GABRIEL BŮH ON ÚKOL POVĚŘIT (on-já) SETKAT-KLF: osobně OZNÁMIT (já-ty) ZPRÁVA RADOST NMS: pokyvování hlavou

²⁰ <i>Hle, oněmíš a nepromluvíš až do dne, kdy se to stane, poněvadž jsi neuvěřil mým slovům, která se svým časem naplní.“ (L 1,20 ČEP)</i>	
Role anděla:	INDEX: ty-já NMS: svraštělé čelo, negace, záklon těla NEVĚŘIT NMS: předklon těla TY ZAMKNOUT (ty-ústa) MLUVIT NMS: předklon těla SZ č. 3 (=„NEMŮŽE“) NMS: pohyb hlavy do stran, negace; záklon hlavy AŽ TO STÁT-SE JÁ VYPRÁVĚT TO STÁT-SE TO BÝT (bud. č.) OTEVŘÍT (ty-ústa) MLUVIT NMS: obočí nahoru a zpět, ušklíbnutí pravým koutkem

²¹*Lid čekal na Zachariáše a divil se, že tak dlouho prodlévá v chrámě.* ²²*Když vyšel, nemohl k nim promluvit, a tak poznali, že měl v chrámě vidění; dával jim jen znamení a zůstal němý.* ²³*Jakmile skončily dny jeho služby, odešel domů.* ²⁴*Po těch dnech jeho manželka Alžběta počala, ale tajila se po pět měsíců a říkala si: ²⁵„Toto mi učinil Pán; sklonil se ke mně v těchto dnech, aby mne zbavil mého pohanění mezi lidmi.“ (L 1,21-25 ČEP)*

²¹ <i>Lid čekal na Zachariáše a divil se, že tak dlouho prodlévá v chrámě. (L 1,21 ČEP)</i>	
Role vypravěče:	ČLOVĚK KLF: velké množství ČEKAT (opakovaně, pomalu) NMS: svraštělé obočí; to je divné DIVNÝ ON JÍT-KLF: dovnitř CO DLOUHO NMS: svraštělé obočí, zápor hlavou

²² <i>Když vyšel, nemohl k nim promluvit, a tak poznali, že měl v chrámě vidění; dával jim jen znamení a zůstal němý. (L 1,22 ČEP)</i>	
---	--

<i>Role vypravěče:</i>	NMS: rychlý záklon těla, vypoulené oči UŽ JÍT-KLF: zleva k lidem NMS: svrašťelé obočí, nemilý údiv KLF: postava ON MLUVIT SZ č. 3 (Vysuček 2008b=„NEMŮŽE“) GESTIKULOVAT NMS: záklon těla, svrašťelé obočí VIDĚT (oni-on) NMS: neutrální mimika POCHOPIT ON BÝT (min. č.) JÍT-KLF: dovnitř STÁT-SE ZJEVENÍ SETKAT-KLF: osobně VIDĚT (on-to) NMS: pokývání hlavou, aha; svrašťelé obočí, stažené koutky úst VIDĚT (oni-on) ON DÁL/POKRAČOVAT VYPNOUT (svůj hlas) MLUVIT SZ č. 3 (Vysuček, 2008b=„NEMŮŽE“) GESTIKULOVAT VIDĚT (oni-on) NMS: svrašťelé obočí, záklon těla, „to je zvláštní“, pokývání hlavou
------------------------	---

²³ <i>Jakmile skončily dny jeho služby, odešel domů. (L 1,23 ČEP)</i>	
<i>Role vypravěče:</i>	ON (Zachariáš) KONEC SLUŽBA JÍT-KLF: pryč-domů

²⁴ <i>Po těch dnech jeho manželka Alžběta počala, ale tajila se po pět měsíců a říkala si: (L 1,24 ČEP)</i>	
<i>Role vypravěče:</i>	BUDOUCNOST JEHO MANŽELKA NMS: široce rozevřené oči, radost OPLODNIT TĚHOTNÁ TO 5+MĚSÍC PO TAJIT POTÉ ONA NMS: svrašťelé obočí, semknuté rty KLF: postava MLUVIT SNÍT

²⁵ <i>„Toto mi učinil Pán; sklonil se ke mně v těchto dnech, aby mne zbavil mého pohanění mezi lidmi.“ (L 1,25 ČEP)</i>	
<i>Postava Alžběty:</i>	ON BŮH PÁN ON (Bůh) INDEX: mně DĚLAT TĚHOTNÁ NMS: štěstí ON (Bůh) INDEX: mě NMS: radost, vděk SLITOVAT KLF: všichni LIDÉ NMS: svrašťelé obočí ONI PROVOKOVAT (oni-já) JÁ POKORA STYDĚT-SE NMS: semknuté rty, smutek ON (Bůh) INDEX: je (lidi) PŘESTAT NMS: radost, úleva

Předpověď narození Ježíšova (L 1,26-38 ČEP)

²⁶*Když byla Alžběta v šestém měsíci, byl anděl Gabriel poslán od Boha do galilejského města, které se jmenuje Nazaret,* ²⁷*k panně zasnoubené muži jménem Josef, z rodu Davidova; jméno té panny bylo Maria.* ²⁸*Přistoupil k ní a řekl: „Bud' zdráva, milostí zahrnutá, Pán s tebou.“* ²⁹*Ona se nad těmi slovy velmi zarazila a uvažovala, co ten pozdrav znamená.* ³⁰*Anděl jí řekl: „Neboj se Maria, vždyť jsi našla milost u Boha.“* ³¹*Hle, počneš a porodíš syna a dáš mu*

jméno Ježíš. ³²Ten bude veliký a bude nazván synem Nejvyššího a Pán Bůh mu dá trůn jeho otce Davida. ³³Na věky bude kralovat nad rodem Jákobovým a jeho království nebude konce. (L 1,26-33 ČEP)

<i>Předpověď narození Ježíšova</i>	
²⁶ Když byla Alžběta v šestém měsíci, byl anděl Gabriel poslán od Boha do galilejského města, které se jmenuje Nazaret, ²⁷ k panně zasnoubené muži jménem Josef, z rodu Davidova; jméno té panny bylo Maria. (L 1,26-27 ČEP)	
<i>Role vypravěče:</i>	JEŽÍŠ NARODIT-SE BÝT (bud. č.) PŘEDPOVĚĎ ALŽBĚTA ONA KLF: osoba ONA TĚHOTNÁ 6+MĚSÍC ONA UŽ HOP OBLAST GALILEJ MĚSTO KLF: malé město TO NAZARET TAM ŽÍT KLF: osoba ŽENA JMÉNO MARIE (matka Ježíšova). ONA MUŽ KLF: ona spolu s mužem JEŠTĚ NE ALE ZÁSNUBY ON MUŽ JMÉNO JOSEF ON. KLF: postava (Josef) ON JEHO RODINA DAVID DÁVNO VÝVOJ ROZŠÍŘIT KLF: postava (Josef) ON JEHO RODINA JEHO. KLF: postava ON ANDĚL JMÉNO GABRIEL KLF: postava (Gabriel; levá ruka zůstává, pravá ruka dál znakuje) ON JEHO (boží) OTEC BŮH JEHO (boží) VÍ-PROSBA JÍT-KLF: Gabriel k Marii

²⁸ Přistoupil k ní a řekl: „Bud' zdráva, milostí zahrnutá, Pán s tebou.“ (L 1,28 ČEP)	
<i>Role anděla Gabriela:</i>	OSLOVIT (já-ona) PŘÁNÍ ON BŮH VIDĚT (on-oni) NMS: pohyb hlavou, rozhlížet se KLF: oblast ŽENA VIDĚT (on-ony) TY VYBRAT (on-ty) TY NMS: pokyvování hlavou ON (Bůh) MILOST VĚNOVAT (on-ty) TY DŮLEŽITÝ TY PÁN KLF: ty s Pánem

²⁹ Ona se nad těmi slovy velmi zarazila a uvažovala, co ten pozdrav znamená. (L 1,29 ČEP)	
<i>Role Marie:</i>	MARIE (matka Ježíšova) VIDĚT (já-on, rychle) NMS: svaštělé obočí, stažené koutky úst; nemilé překvapení DIVNÝ VIDĚT (já-on)

³⁰ Anděl jí řekl: „Neboj se Maria, vždyť jsi našla milost u Boha. (L 1,30 ČEP)	
<i>Role anděla</i>	ANDĚL OSLOVIT (já-ona) NMS: obočí nahoru, přátelská NEBÁT-SE

<i>Gabriela:</i>	(dětský znak!) ON BŮH CHTÍT ON (Bůh) POŽEHNAT (Bůh-ty) TY PRÁVĚ
------------------	--

³¹ <i>Hle, počneš a porodíš syna a dáš mu jméno Ježíš. (L 1,31 ČEP)</i>	
<i>Role anděla</i>	TY BÝT (bud. č.) TĚHOTNÁ PORODIT ON KLF: postava ON SYN
<i>Gabriela:</i>	DÁT-JMÉNO (on-on) JEŽÍŠ ON.

³² <i>Ten bude veliký a bude nazván synem Nejvyššího a Pán Bůh mu dá trůn jeho otce Davida.</i>	
³³ <i>Na věky bude kralovat nad rodem Jákobovým a jeho království nebude konce. (L 1,32-33 ČEP)</i>	
<i>Role anděla</i>	ON KLF: postava ON (Ježíš) DŮLEŽITÝ BÝT (bud. č.) POTŘEBOVAT
<i>Gabriela:</i>	ON KLF: osoba ON (Ježíš) DÁT-JMÉNO (on-on) ON NEJVYŠŠÍ SYN JEHO (boží) PÁN ON (Bůh) DÁT-JMÉNO TRŮN KLF: postava JEHO DÁVNO DAVID OTEC ON VÝVOJ ROZŠÍŘIT KLF: postava ON DÁT-KLF (David-Ježíš).

³⁴*Maria řekla andělovi: „Jak se to může stát, vždyť nežiji s mužem?“* ³⁵*Anděl jí odpověděl: „Sestoupí na tebe Duch svatý a moc Nejvyššího tě zastíní; proto i tvé dítě bude svaté a bude nazváno Syn Boží.“* ³⁶*Hle, i tvá příbuzná Alžběta počala ve svém stáří syna a již je v šestém měsíci, ač se o ní říkalo, že je neplodná.* ³⁷*Neboť „u Boha není nic nemožného.“* ³⁸*Maria řekla: „Hle, jsem služebnice Páně; staň se mi podle tvého slova.“ Anděl pak od ní odešel. (L 1,34-38 ČEP)*

³⁴ <i>Maria řekla andělovi: „Jak se to může stát, vždyť nežiji s mužem?“ (L 1,34 ČEP)</i>	
<i>Role Marie:</i>	MARIE OSLOVIT (já-on) NMS: svařtelé obočí, stažené koutky úst, není možné JÁ MUŽ KLF: spolu s mužem JÁ JEŠTĚ NE NMS: svařtelé obočí, otázka doplňovací TĚHOTNÁ JAK

³⁵ <i>Anděl jí odpověděl: „Sestoupí na tebe Duch svatý a moc Nejvyššího tě zastíní; proto i tvé dítě bude svaté a bude nazváno Syn Boží. (L 1,35 ČEP)</i>	
<i>Role anděla:</i>	ANDĚL ŘÍCT (on-ona) DUCH SVATÝ JEHO (boží) MOC (schopnost) ON (Bůh) KLF: postava (Marie) SESTOUPENÍ-DUCHA-SVATÉHO (Bůh-Marie)

	NAPLNIT-DUCHEM-SVATÝM NMS: obočí dolů, široce rozevřená ústa se zuby ONA (Marie) NMS: obočí nahoru, vypoulené oči PRÁVĚ TVŮJ MIMINKO NMS: obočí dolů BÝT (bud. č.) SVATÝ TAKÉ BÝT (bud. č.) DÁT-JMÉNO (ona-on) ON SYN BŮH ODKAZ: on (Syn Boží) JEHO (Boží) NMS: semknuté rty, pokývání hlavou
--	---

³⁶*Hle, i tvá příbuzná Alžběta počala ve svém stáří syna a již je v šestém měsíci, ač se o ní říkalo, že je neplodná. (L 1,36 ČEP)*

<i>Role anděla:</i>	NMS: obočí nahoru, široce rozevřené oči, radost, předklon těla OSLOVIT (já-ona) PRÁVĚ TY NMS: obočí dolů TVŮJ PŘÍBUZNÝ ALŽBĚTA NMS: záklon těla ČLOVĚK KLF: velké množství POMLOUVAT ONA (Alžběta) SZ č. 5 (Vysuček, 2008b=„NE A NE“) TĚHOTNÁ UŽ NMS: STARÝ NMS: široce rozevřené oči, údiv DNES POVĚST-SE TĚHOTNÁ NMS: široce rozevřené oči, úsměv, radost 6+MĚSÍC PŘÍTOMNÝ PŘÍTOMNÝ-V-BŘÍŠE SYN NMS: ona má, tak vidíš
---------------------	--

³⁷*Neboť „u Boha není nic nemožného.“ (L 1,37 ČEP)*

<i>Role anděla:</i>	NMS: obočí dolů BŮH VŠECHNO MOCT VÍ-MŮŽE NMS: úsměv, radost; souhlasné pokyvování hlavou, obočí nahoru, semknuté rty
---------------------	---

³⁸*Maria řekla: „Hle, jsem služebnice Páně; staň se mi podle tvého slova.“ Anděl pak od ní odešel. (L 1,38 ČEP)*

<i>Role Marie:</i>	MARIE (matka Ježíšova) NMS: souhlasné pokyvování hlavou, obočí dolů, vážný výraz ŘÍCT (já-ty) OSLOVIT (já-ty) NMS: obočí dolů JÁ KLF: osoba SLUŽEBNÍK MŮJ JEHO (Boží) JEHO (Boží) KDE VŮLE JÁ PŘIJMOUT-KLF: srdcem NMS: souhlasné pokyvování hlavou, obočí dolů, semknuté rty
--------------------	--

<i>Role vypravěče:</i>	NMS: neutrální ANDĚL ODEJÍT.
------------------------	-------------------------------------

Setkání Marie a Alžběty

³⁹*V těch dnech se Maria vydala na cestu a spěchala do hor do města Judova.* ⁴⁰*Vešla do domu Zachariášova a pozdravila Alžbětu.* ⁴¹*Když Alžběta uslyšela Mariin pozdrav, pohnulo se dítě*

v jejím těle; byla naplněna Duchem svatým ⁴²a zvolala velikým hlasem: „Požehnaná jsi nade všechny ženy a požehnaný plod tvého těla. ⁴³Jak to, že ke mně přichází matka mého Pána? ⁴⁴Hle, jakmile se zvuk tvého pozdravu dotkl mých uší, pohnulo se radostí dítě v mém těle. ⁴⁵A blahoslavená, která uvěřila, že se splní to, co jí bylo řečeno od Pána.“ (L 1,39-45 ČEP)

³⁹ V těch dnech se Maria vydala na cestu a spěchala do hor do města Judova. ⁴⁰ Vešla do domu Zachariášova a pozdravila Alžbětu. (L 1,39-40 ČEP)	
Role vypravěče:	DNES BUDOUCNOST MARIE (matka Ježíšova) RYCHLE ODEJÍT JÍT- KLF: spěchat INDEX: tam HORY KLF: oblast JUDOVA MĚSTO INDEX: to JÍT -KLF: přes kopce a údolí DŮM TEN ZACHARIÁŠ INDEX: tam JÍT- KLF: dovnitř JÍT -KLF: dál ALŽBĚTA NMS: široce rozevřené oči, úsměv, radost POZDRAVIT (Marie-Alžběta)

⁴¹ Když Alžběta uslyšela Mariin pozdrav, pohnulo se dítě v jejím těle; byla naplněna Duchem svatým (L 1,41 ČEP)	
Role Alžběty:	ALŽBĚTA SLYŠET -KLF (ona-to) NMS: záklon hlavy, obočí dolů, úlek TO BŘICHO NMS: široce rozevřené oči, semknuté rty DÍTĚ -KLF: v bříše se pohnulo NMS: ústa otevřená dokořán, překvapení JÁ VIDĚT -KLF: (já-ona; rychle) KLF: postava (Alžběta) ONA DUCH SVATÝ NMS: obočí dolů, semknuté rty SESTOUPENÍ-DUCHA-SVATÉHO (Bůh-Alžběta) NAPLNIT- DUCHEM-SVATÝM (Bůh-já) NMS: obočí nahoru, ústa dokořán, ohromná radost

⁴² a zvolala velikým hlasem: „Požehnaná jsi nade všechny ženy a požehnaný plod tvého těla. ⁴³ Jak to, že ke mně přichází matka mého Pána? ⁴⁴ Hle, jakmile se zvuk tvého pozdravu dotkl mých uší, pohnulo se radostí dítě v mém těle. ⁴⁵ A blahoslavená, která uvěřila, že se splní to, co jí bylo řečeno od Pána.“ (L 1,42-45 ČEP)	
Role Alžběty:	JÁ OSLOVIT (já-ona) NMS: obočí dolů, přivřené oči, široce rozevřená ústa se zuby, překvapení OSLOVIT (já-ona) BŘICHO NMS: obočí dolů, semknuté rty DÍTĚ -KLF: uvnitř břicha se pohnulo SLYŠET -KLF: (já-ty) POZDRAVIT (ty-já) DÍTĚ -KLF: v bříše skáče radostí NMS: ústa dokořán SOUVISET PŘIJÍT (ty-já) GESTO: ty přede mnou MÁMA NMS: úsměv, dojetí TY ON

(Mariino dítě v břiše) **PÁN ON** NMS: obočí dolů, přivřené oči, štěstí **MŮJ**
GESTO: obě ruce dlaněmi vzhůru NMS: kroucení hlavou do stran, to není možné
NMS: obočí dolů, přivřené oči, pokývání hlavou **ODKUD BŮH ON VIDĚT-**
KLF: (on-oni) KLF: lidé ŽENA POZOROVAT OBJEVIT-SE TY VYBRAT
NMS: předklon těla **ŽEHNAT (Bůh-ty) TAKÉ ON SYN ON ŽEHNAT (Bůh-**
on) BÝT (bud. č.) DŮLEŽITÝ PRO LIDÉ VEŘEJNÝ NMS: souhlasné
pokývání hlavou, semknuté rty **OSLOVIT (já-ty)** NMS: předklon těla, 1. část
podmínkové věty **TY JEHO (Boha) PŘIJMOUT-KLF: srdcem VĚŘIT** NMS:
pokývání hlavou, záklon těla, 2. část podmínkové věty **ON (Bůh) DÁT (Bůh-ty)**
BÝT (bud. č.) ŠTĚSTÍ TY NMS: pokývání hlavou.

Příloha IV. DVD

atelier_vida

BP_Koubova_2013 (v pdf.)

E_tabulka_006

heslar_Slovníku

Lukas_1_1_45

pracovni_vida